๗. สงฺฆเภทกกฺขนฺธกํ

๑. ปฐมภาณวาโร

ฉสกฺยปพฺพชฺชากถา

๓๓๐. เตนสมเยน พุทฺโธ ภควา อนุปิยายํ วิหรติ, อนุปิยํ นาม มลฺลานํ นิคโมฯ เตน โข ปน สมเยน อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา สกฺยกุมารา ภควนฺตํ ปพฺพชิตํ อนุปพฺพชนฺติฯ เตน โข ปน สมเยน มหานาโม จ สกฺโก อนุรุทฺโธ จ สกฺโก เทฺวภาติกา โหนฺติฯ อนุรุทฺโธ สกฺโก สุขุมาโล โหติฯ ตสฺส ตโย ปาสาทา โหนฺติ – เอโก เหมนฺติโก, เอโก คิมฺหิโก, เอโก วสฺสิโกฯ โส วสฺสิเก ปาสาเท จตฺตาโร มาเส [วสฺสิเก ปาสาเท วสฺสิเก จตฺตาโร มาเส (สี.)] นิปฺปุริเสหิ ตูริเยหิ ปริจารยมาโน [ปริจาริยมาโน (ก.)]น เหฏฺฐาปาสาทํ โอโรหติฯ อถ โข มหานามสฺส สกฺกสฺส เอตทโหสิ – ‘‘เอตรหิ โข อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา สกฺยกุมารา ภควนฺตํ ปพฺพชิตํ อนุปพฺพชนฺติฯ อมฺหากญฺจ ปน กุลา นตฺถิ โกจิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโตฯ ยํนูนาหํ วา ปพฺพเชยฺยํ, อนุรุทฺโธ วา’’ติฯ อถ โข มหานาโม สกฺโก เยน อนุรุทฺโธ สกฺโก เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อนุรุทฺธํ สกฺกํ เอตทโวจ – ‘‘เอตรหิ, ตาต อนุรุทฺธ, อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา สกฺยกุมารา ภควนฺตํ ปพฺพชิตํ อนุปพฺพชนฺติฯ อมฺหากญฺจ ปน กุลา นตฺถิ โกจิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโตฯ เตนหิ ตฺวํ วา ปพฺพช, อหํ วา ปพฺพชิสฺสามี’’ติฯ ‘‘อหํ โข สุขุมาโล, นาหํ สกฺโกมิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุํฯ ตฺวํ ปพฺพชาหี’’ติฯ ‘‘เอหิ โข เต, ตาต อนุรุทฺธ, ฆราวาสตฺถํ อนุสาสิสฺสามิฯ ปฐมํ เขตฺตํ กสาเปตพฺพํฯ กสาเปตฺวา วปาเปตพฺพํฯ วปาเปตฺวา อุทกํ อภิเนตพฺพํฯ อุทกํ อภิเนตฺวา อุทกํ นิเนฺนตพฺพํฯ อุทกํ นิเนฺนตฺวา นิทฺธาเปตพฺพํฯ นิทฺธาเปตฺวา [นิฆฺฆาเหตพฺพํ, นิฆฺฆาเหตฺวา (สี.)] ลวาเปตพฺพํฯ ลวาเปตฺวา อุพฺพาหาเปตพฺพํฯ อุพฺพาหาเปตฺวา ปุญฺชํ การาเปตพฺพํฯ ปุญฺชํ การาเปตฺวา มทฺทาเปตพฺพํฯ มทฺทาเปตฺวา ปลาลานิ อุทฺธราเปตพฺพานิฯ ปลาลานิ อุทฺธราเปตฺวา ภุสิกา อุทฺธราเปตพฺพาฯ ภุสิกํ อุทฺธราเปตฺวา โอปุนาเปตพฺพํ [โอผุนาเปตพฺพํ (สฺยา. ก.), โอผุณาเปตพฺพํ (โยชนา)]ฯ โอปุนาเปตฺวา อติหราเปตพฺพํฯ อติหราเปตฺวา อายติมฺปิ วสฺสํ เอวเมว กาตพฺพํ, อายติมฺปิ วสฺสํ เอวเมว กาตพฺพ’’นฺติฯ ‘‘น กมฺมา ขียนฺติ? น กมฺมานํ อโนฺต ปญฺญายติ? กทา กมฺมา ขียิสฺสนฺติ? กทา กมฺมานํ อโนฺต ปญฺญายิสฺสติ? กทา มยํ อโปฺปสฺสุกฺกา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตา สมงฺคีภูตา ปริจาเรสฺสามา’’ติ? ‘‘น หิ, ตาต อนุรุทฺธ, กมฺมา ขียนฺติฯ น กมฺมานํ อโนฺต ปญฺญายติฯ อขีเณว กมฺม ปิตโร จ ปิตามหา จ กาลงฺกตา’’ติฯ ‘‘เตน หิ ตฺวเญฺญว ฆราวาสเตฺถน อุปชานาหิฯ อหํ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามี’’ติฯ

อถ โข อนุรุทฺโธ สกฺโก เยน มาตา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา มาตรํ เอตทโวจ – ‘‘อิจฺฉามหํ, อมฺม, อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุํฯ อนุชานาหิ มํ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายา’’ติฯ เอวํ วุเตฺต อนุรุทฺธสฺส สกฺกสฺส มาตา อนุรุทฺธํ สกฺกํ เอตทโวจ – ‘‘ตุเมฺห โข เม, ตาต อนุรุทฺธ, เทฺว ปุตฺตา ปิยา มนาปา อปฺปฏิกูลาฯ มรเณนปิ โว อกามกา วินา ภวิสฺสามิฯ กิํ ปนาหํ ตุเมฺห ชีวเนฺต อนุชานิสฺสามิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายา’’ติ? ทุติยมฺปิ โข…เป.… ตติยมฺปิ โข อนุรุทฺโธ สกฺโก มาตรํ เอตทโวจ – ‘‘อิจฺฉามหํ, อมฺม, อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุํฯ อนุชานาหิ มํ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายา’’ติ [อิมสฺส อนนฺตรํ เกสุจิ โปตฺถเกสุ เอวมฺปิ ปาโฐ ทิสฺสติ –- ‘‘เอวํ วุเตฺต อนุรุทฺธสฺส สกฺกสฺส มาตา เอวมาห ‘สเจ ตาต อนุรุทฺธ ภทฺทิโย สกฺย

ราชา สกฺยานํ รชฺชํ กาเรติ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ, เอวํ ตฺวมฺปิ ปพฺพชาหี’’’ติ]ฯ เตน โข ปน สมเยน ภทฺทิโย สกฺยราชา สกฺยานํ รชฺชํ กาเรติฯ โส จ อนุรุทฺธสฺส สกฺกสฺส สหาโย โหติฯ อถ โข อนุรุทฺธสฺส สกฺกสฺส มาตา – ‘อยํ โข ภทฺทิโย สกฺยราชา สกฺยานํ รชฺชํ กาเรติ; อนุรุทฺธสฺส สกฺกสฺส สหาโย; โส น อุสฺสหติ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุ’นฺติ – อนุรุทฺธํ สกฺกํ เอตทโวจ – ‘‘สเจ, ตาต อนุรุทฺธ, ภทฺทิโย สกฺยราชา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ, เอวํ ตฺวมฺปิ ปพฺพชาหี’’ติฯ อถ โข อนุรุทฺโธ สกฺโก เยนภทฺทิโย สกฺยราชา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภทฺทิยํ สกฺยราชานํ เอตทโวจ – ‘‘มม โข, สมฺม, ปพฺพชฺชา ตว ปฏิพทฺธา’’ติฯ ‘‘สเจ เต, สมฺม, ปพฺพชฺชา มม ปฏิพทฺธา วา อปฺปฏิพทฺธา วา สา โหตุ, อหํ ตยา; ยถา สุขํ ปพฺพชาหี’’ติฯ ‘‘เอหิ, สมฺม, อุโภ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามา’’ติฯ ‘‘นาหํ, สมฺม, สโกฺกมิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุนฺติ ฯ ยํ เต สกฺกา อญฺญํ มยา กาตุํ, กฺยาหํ [ตฺยาหํ (สี. สฺยา.)] กริสฺสามิฯ ตฺวํ ปพฺพชาหี’’ติฯ ‘‘มาตา โข มํ, สมฺม, เอวมาห – ‘สเจ, ตาต อนุรุทฺธ, ภทฺทิโย สกฺยราชา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ, เอวํ ตฺวมฺปิ ปพฺพชาหี’’’ติฯ ‘‘ภาสิตา โข ปน เต, สมฺม, เอสา วาจาฯ สเจ เต, สมฺม, ปพฺพชฺชา มม ปฏิพทฺธา วา, อปฺปฏิพทฺธา วา สา โหตุ, อหํ ตยา; ยถา สุขํ ปพฺพชาหี’’ติฯ ‘‘เอหิ, สมฺม, อุโภ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามา’’ติฯ

เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสา สจฺจวาทิโน โหนฺติ, สจฺจปฏิญฺญาฯ อถ โข ภทฺทิโย สกฺยราชา อนุรุทฺธํ สกฺกํ เอตทโวจ – ‘‘อาคเมหิ, สมฺม, สตฺตวสฺสานิฯ สตฺตนฺนํ วสฺสานํ อจฺจเยน อุโภ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามา’’ติฯ ‘‘อติจิรํ, สมฺม, สตฺตวสฺสานิฯ นาหํ สโกฺกมิ สตฺตวสฺสานิ อาคเมตุ’’นฺติฯ ‘‘อาคเมหิ, สมฺม, ฉวสฺสานิ…เป.… ปญฺจวสฺสานิ… จตฺตาริ วสฺสานิ… ตีณิ วสฺสานิ… เทฺว วสฺสานิ… เอกํ วสฺสํฯ เอกสฺส วสฺสสฺส อจฺจเยน อุโภ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามา’’ติฯ ‘‘อติจิรํ, สมฺม, เอกวสฺสํฯ นาหํ สโกฺกมิ เอกํ วสฺสํ อาคเมตุ’’นฺติฯ ‘‘อาคเมหิ, สมฺม, สตฺตมาเสฯ สตฺตนฺนํ มาสานํ อจฺจเยน อุโภปิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามา’’ติฯ ‘‘อติจิรํ, สมฺม, สตฺตมาสาฯ นาหํ สโกฺกมิ สตฺตมาเส อาคเมตุ’’นฺติฯ ‘‘อาคเมหิ, สมฺม, ฉ มาเส…เป.… ปญฺจ มาเส… จตฺตาโร มาเส… ตโย มาเส… เทฺว มาเส… เอกํ มาสํ… อฑฺฒมาสํฯ อฑฺฒมาสสฺส อจฺจเยน อุโภปิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสามา’’ติฯ ‘‘อติจิรํ, สมฺม, อฑฺฒมาโสฯ นาหํ สโกฺกมิ อฑฺฒมาสํ อาคเมตุ’’นฺติฯ ‘‘อาคเมหิ, สมฺม, สตฺตาหํ ยาวาหํ ปุตฺเต จ ภาตโร จ รชฺชํ นิยฺยาเทมี’’ติฯ ‘‘น จิรํ, สมฺม, สตฺตาโห, อาคเมสฺสามี’’ติฯ

๓๓๑. อถ โข ภทฺทิโย จ สกฺยราชา อนุรุโทฺธ จ อานโนฺท จ ภคุ จ กิมิโล จ เทวทโตฺต จ, อุปาลิกปฺปเกน สตฺตมา, ยถา ปุเร จตุรงฺคินิยา เสนาย อุยฺยานภูมึ นิยฺยนฺติ, เอวเมว จตุรงฺคินิยา เสนาย นิยฺยึสุฯ เต ทูรํ คนฺตฺวา เสนํ นิวตฺตาเปตฺวา ปรวิสยํ โอกฺกมิตฺวา อาภรณํ โอมุญฺจิตฺวา อุตฺตราสเงฺคน ภณฺฑิกํ พนฺธิตฺวา อุปาลึ กปฺปกํ เอตทโวจุํ – ‘‘หนฺท, ภเณ อุปาลิ, นิวตฺตสฺสุ; อลํ เต เอตฺตกํ ชีวิกายา’’ติฯ อถ โข อุปาลิสฺส กปฺปกสฺส นิวตฺตนฺตสฺส เอตทโหสิ – ‘‘จณฺฑา โข สากิยา; อิมินา กุมารา นิปฺปาติตาติ ฆาตาเปยฺยุมฺปิ มํฯ อิเม หิ นาม สกฺยกุมารา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺสนฺติฯ กิมงฺค [กิมงฺค (สี.)] ปนาห’’นฺติฯ ภณฺฑิกํ มุญฺจิตฺวา ตํ ภณฺฑํ รุกฺเข อาลเคฺคตฺวา ‘โย ปสฺสติ, ทินฺนํเยว หรตู’ติ วตฺวา เยน เต สกฺยกุมารา เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสาสุํ โข เต สกฺยกุมารา อุปาลึ กปฺปกํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน อุปาลึ กปฺปกํ เอตทโวจุํ – ‘‘กิสฺส, ภเณ อุปาลิ, นิวเตฺตสี’’ติ? ‘‘อิธ เม, อยฺยปุตฺตา, นิวตฺตนฺตสฺส เอตทโหสิ – ‘จณฺฑา โข สากิยา; อิมินา กุมารา นิปฺปาติตาติ ฆาตาเปยฺยุมฺปิ มํฯ อิเม หิ นาม สกฺยกุมารา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิสฺ

สนฺติฯ กิมงฺค ปนาห’นฺติฯ โส โข อหํ, อยฺยปุตฺตา, ภณฺฑิกํ มุญฺจิตฺวา ตํ ภณฺฑํ รุกฺเข อาลคฺเคตฺวา ‘โย ปสฺสติ, ทินฺนญฺเญว หรตู’ติ วตฺวา ตโตมฺหิ ปฏินิวตฺโต’’ติฯ ‘‘สุฏฺฐุ, ภเณ อุปาลิ, อกาสิ ยมฺปิ น นิวตฺโต [ยํ นิวตฺโต (สี.), ยํ ปน นิวตฺโต (สฺยา.)]ฯ จณฺฑา โข สากิยา; อิมินา กุมารา นิปฺปาติตาติ ฆาเตยฺยุมฺปิ ต’’นฺติฯ

อถ โข สกฺยกุมารา อุปาลึ กปฺปกํ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต สกฺยกุมารา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘มยํ, ภนฺเต, สากิยา นาม มานสฺสิโนฯ อยํ , ภนฺเต, อุปาลิ กปฺปโก อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ ปริจารโกฯ อิมํ ภควา ปฐมํ ปพฺพาเชตุฯ อิมสฺส มยํ อภิวาทนปจฺจุฏฺฐานอญฺชลิกมฺมสามีจิกมฺมํ กริสฺสามฯ เอวํ อมฺหากํ สากิยานํ สากิยมาโน นิมฺมานายิสฺสตี’’ติ [นิมฺมาทยิสฺสตีติ (สี.), นิมฺมานิยิสฺสตีติ (สฺยา.)]ฯ

อถ โข ภควา อุปาลึ กปฺปกํ ปฐมํ ปพฺพาเชสิ, ปจฺฉา เต สกฺยกุมาเรฯ อถ โข อายสฺมา ภทฺทิโย เตเนว อนฺตรวสฺเสน ติสฺโส วิชฺชา สจฺฉากาสิฯ อายสฺมา อนุรุทฺโธ ทิพฺพจกฺขุํ อุปฺปาเทสิฯ อายสฺมา อานนฺโท โสตาปตฺติผลํ สจฺฉากาสิฯ เทวทตฺโต โปถุชฺชนิกํ อิทฺธึ อภินิปฺผาเทสิฯ

๓๓๒. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ภทฺทิโย อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘อโห สุขํ, อโห สุข’’นฺติฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อายสฺมา, ภนฺเต, ภทฺทิโย อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘อโห สุขํ, อโห สุข’นฺติฯ นิสฺสํสยํ โข, ภนฺเต, อายสฺมา ภทฺทิโย อนภิรโตว พฺรหฺมจริยํ จรติฯ ตํเยว วา ปุริมํ รชฺชสุขํ สมนุสฺสรนฺโต อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘อโห สุขํ, อโห สุข’’’นฺติฯ

อถ โข ภควา อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, ภิกฺขุ, มม วจเนน ภทฺทิยํ ภิกฺขุํ อามนฺเตหิ – ‘สตฺถา ตํ, อาวุโส ภทฺทิย, อามนฺเตตี’’’ติ ฯ ‘‘เอวํ ภนฺเต’’ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา ภทฺทิโย เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ ภทฺทิยํ เอตทโวจ – ‘‘สตฺถา ตํ, อาวุโส ภทฺทิย, อามนฺเตตี’’ติฯ ‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข อายสฺมา ภทฺทิโย ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ภทฺทิยํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘สจฺจํ กิร ตฺวํ, ภทฺทิย, อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘อโห สุขํ, อโห สุข’’’นฺติ? ‘‘เอวํ ภนฺเต’’ติฯ ‘‘กึ ปน ตฺวํ, ภทฺทิย, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘อโห สุขํ อโห สุข’’’นฺติ? ‘‘ปุพฺเพ เม, ภนฺเต, รญฺโญ สโตปิ อนฺโตปิ อนฺเตปุเร รกฺขา สุสํวิหิตา โหติ, พหิปิ อนฺเตปุเร รกฺขา สุสํวิหิตา โหติ, อนฺโตปิ นคเร รกฺขา สุสํวิหิตา โหติ, พหิปิ นคเร รกฺขา สุสํวิหิตา โหติ, อนฺโตปิ ชนปเท รกฺขา สุสํวิหิตา โหติ, พหิปิ ชนปเท รกฺขา สุสํวิหิตา โหติฯ โส โข อหํ, ภนฺเต, เอวํรกฺขิโตปิ โคปิโตปิ สนฺโต ภีโต อุพฺพิโคฺค อุสฺสงฺกี อุตฺรโสฺต วิหรามิฯ เอตรหิ โข ปน อหํ เอโก, ภนฺเต, อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภีโต อนุพฺพิโคฺค อนุสฺสงฺกี อนุตฺรโสฺต อโปฺปสฺสุโกฺก ปนฺนโลโม ปรทตฺตวุโตฺต มิคภูเตน เจตสา วิหรามีติฯ อิมํ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญ

ญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนมิ – ‘อโห สุขํ, อโห สุข’’’นฺติฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

> [อุทา. ๒๐]‘‘ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปา, อิติ ภวาภวตญฺจ วีติวโตฺต;
> ตํ วิคตภยํ สุขิํ อโสกํ, เทวา นานุภวนฺติ ทสฺสนายา’’ติฯ

เทวทตฺตวตฺถุ

๓๓๓. อถ โข ภควา อนุปิยายํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน โกสมฺพี เตน จาริกํ ปกฺกามิฯ อนุปุเพฺพน จาริกํ จรมาโน เยน โกสมฺพี ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ อถ โข เทวทตฺตสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘‘กํ นุ โข อหํ ปสาเทยฺยํ, ยสฺมิํ เม ปสเนฺน พหุลาภสกฺกาโร อุปฺปเชฺชยฺยา’’ติ? อถ โข เทวทตฺตสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข อชาตสตฺตุ กุมาโร ตรุโณ เจว อายติํ ภโทฺร จฯ ยํนูนาหํ อชาตสตฺตุํ กุมารํ ปสาเทยฺยํฯ ตสฺมิํ เม ปสเนฺน พหุลาภสกฺกาโร อุปฺปชฺชิสฺสตี’’ติฯ

อถ โข เทวทโตฺต เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน ราชคหํ เตน ปกฺกามิฯ อนุปุเพฺพน เยน ราชคหํ ตทวสริฯ อถ โข เทวทโตฺต สกวณฺณํ ปฏิสํหริตฺวา กุมารกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา อหิเมขลิกาย อชาตสตฺตุสฺส กุมารสฺส อุจฺฉเงฺค [อุจฺจเงฺก (สฺยา.)] ปาตุรโหสิฯ อถ โข อชาตสตฺตุ กุมาโร ภีโต อโหสิ, อุพฺพิโคฺค อุสฺสงฺกี อุตฺรโสฺตฯ อถ โข เทวทโตฺต อชาตสตฺตุํ กุมารํ เอตทโวจ – ‘‘ภายสิ มํ ตฺวํ กุมารา’’ติ? ‘‘อาม, ภายามิฯ โกสิ ตฺว’’นฺติ? ‘‘อหํ เทวทโตฺต’’ติฯ ‘‘สเจ โข ตฺวํ, ภเนฺต, อยฺย เทวทโตฺต, อิงฺฆ สเกเนว วเณฺณน ปาตุภวสฺสู’’ติฯ อถ โข เทวทโตฺต กุมารกวณฺณํ ปฏิสํหริตฺวา สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธโร อชาตสตฺตุสฺส กุมารสฺส ปุรโต อฏฺฐาสิฯ อถ โข อชาตสตฺตุ กุมาโร เทวทตฺตสฺส อิมินา อิทฺธิปาฏิหาริเยน อภิปฺปสโนฺน ปญฺจหิ รถสเตหิ สายํ ปาตํ อุปฏฺฐานํ คจฺฉติ, ปญฺจ จ ถาลิปากสตานิ ภตฺตาภิหาโร อภิหรียติฯ อถ โข เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลเกน อภิภูตสฺส ปริยาทินฺนจิตฺตสฺส เอวรูปํ อิจฺฉาคตํอุปฺปชฺชิ – ‘‘อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามี’’ติ ฯ สห จิตฺตุปฺปาทาว เทวทโตฺต ตสฺสา อิทฺธิยา ปริหายิฯ

[อ. นิ. ๕.๑๐๐] เตน โข ปน สมเยน กกุโธ นาม โกฬิยปุโตฺต, อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส อุปฏฺฐาโก, อธุนา กาลงฺกโต อญฺญตรํ มโนมยํ กายํ อุปปโนฺนฯ ตสฺส เอวรูโป อตฺตภาวปฺปฏิลาโภ โหติ – เสยฺยถาปิ นาม เทฺว วา ตีณิ วา มาคธกานิ [มาคธิกานิ (สฺยา.)] คามเกฺขตฺตานิฯ โส เตน อตฺตภาวปฺปฏิลาเภน เนว อตฺตานํ น ปรํ พฺยาพาเธติฯ อถ โข กกุโธ เทวปุโตฺต เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข กกุโธ เทวปุโตฺต อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ – ‘‘เทวทตฺตสฺส, ภเนฺต, ลาภสกฺการสิโลเกน อภิภูตสฺส ปริยาทินฺนจิตฺตสฺส [ปริยาทิณฺณจิตฺตสฺส (ก.)] เอวรูปํ อิจฺฉาคตํ อุปฺปชฺชิ – ‘อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามี’ติฯ สห จิตฺตุปฺปาทาว ภเนฺต, เทวทโตฺต ตสฺสา อิทฺธิยา ปริหีโน’’ติฯ อิทมโวจ กกุโธ เทวปุโตฺตฯ อิทํ วตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถว อนฺตรธายิฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ , อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘กกุโธ นาม, ภนฺเต, โกฬิยปุโตฺต มม อุปฏฺฐาโก อธุนา กาลงฺกโต อญฺญตรํ มโนมยํ กายํ อุปปนฺโนฯ ตสฺส เอวรูโป อตฺตภาวปฺปฏิลาโภ – เสยฺยถาปิ นาม เทฺว วา ตีณิ วา มาคธกานิ คามเกฺขตฺตานิฯ โส เตน อตฺตภาวปฺปฏิลาเภน เนว อตฺตานํ น ปรํ พฺยาพาเธติฯ อถ โข, ภนฺเต, กกุโธ เทวปุโตฺต เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข, ภนฺเต, กกุโธ เทวปุโตฺต มํ เอตทโวจ – ‘เทวทตฺตสฺส, ภนฺเต, ลาภสกฺการสิโลเกน อภิภูตสฺส ปริยาทินฺนจิตฺตสฺส เอวรูปํ อิจฺฉาคตํ อุปฺปชฺชิ – อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามีติฯ สห จิตฺตุปฺปาทาว ภนฺเต, เทวทโตฺต ตสฺสา อิทฺธิยา ปริหีโน’ติฯ อิทมโวจ, ภนฺเต, กกุโธ เทวปุโตฺตฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถว อนฺตรธายี’’ติฯ

‘‘กิํ ปน เต, โมคฺคลฺลาน, กกุโธ เทวปุโตฺต เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิโต? ยํ กิญฺจิ กกุโธ เทวปุโตฺต ภาสติ สพฺพํ ตํ ตเถว โหติ, โน อญฺญถา’’ติ? ‘‘เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิโต จ เม, ภนฺเต, กกุโธ เทวปุโตฺตฯ ยํ กิญฺจิ กกุโธ เทวปุโตฺต ภาสติ สพฺพํ ตํ ตเถว โหติ, โน อญฺญถา’’ติฯ ‘‘รกฺขเสฺสตํ, โมคฺคลฺลาน, วาจํฯ รกฺขเสฺสตํ, โมคฺคลฺลาน, วาจํฯ อิทานิ โส โมฆปุริโส อตฺตนาว อตฺตานํ ปาตุกริสฺสติฯ

ปญฺจสตฺถุกถา

๓๓๘. [อ. นิ. ๕.๑๐๐] ‘‘ปญฺจิเม , โมคฺคลฺลาน, สตฺถาโร สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม ปญฺจ? ‘‘อิธ, โมคฺคลฺลาน, เอกโจฺจ สตฺถา อปริสุทฺธสีโล สมาโน ‘ปริสุทฺธสีโลมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม สีลํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติฯ ตเมนํ สาวกา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข ภวํ สตฺถา อปริสุทฺธสีโล สมาโน ‘ปริสุทฺธสีโลมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม สีลํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ มยเญฺจว โข ปน คิหีนํ อาโรเจยฺยาม, นาสฺสสฺส มนาปํฯ ยํ โข ปนสฺส อมนาปํ, กถํ นํ มยํ เตน สมุทาจเรยฺยาม? สมฺมนฺนติ โข ปน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน – ยํ ตุโม กริสฺสติ, ตุโมว เตน ปญฺญายิสฺสตี’ติฯ เอวรูปํ โข, โมคฺคลฺลาน, สตฺถารํ สาวกา สีลโต รกฺขนฺติ; เอวรูโป จ ปน สตฺถา สาวเกหิ สีลโต รกฺขํ ปจฺจาสีสติ [ปจฺจาสิํสติ (สี. สฺยา.)]ฯ

‘‘ปุน จปรํ, โมคฺคลฺลาน, อิเธกโจฺจ สตฺถา อปริสุทฺธาชีโว สมาโน ‘ปริสุทฺธาชีโวมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุโทฺธ เม อาชีโว ปริโยทาโต อสํกิลิโฏฺฐ’ติ จฯ ตเมนํ สาวกา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข ภวํ สตฺถา อปริสุทฺธาชีโว สมาโน ‘ปริสุทฺธาชีโวมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุโทฺธ เม อาชีโว ปริโยทาโต อสํกิลิโฏฺฐ’ติ จฯ มยเญฺจว โข ปน คิหีนํ อาโรเจยฺยาม, นาสฺสสฺส มนาปํฯ ยํ โข ปนสฺส อมนาปํ, กถํ น มยํ เตน สมุทาจเรยฺยาม? สมฺมนฺนติ โข ปน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน – ยํ ตุโม กริสฺสติ, ตุโมว เตน ปญฺญายิสฺสตี’ติฯ เอวรูปํ โข, โมคฺคลฺลาน, สตฺถารํ สาวกา อาชีวโต รกฺขนฺติ; เอวรูโป จ ปน สตฺถา สาวเกหิ อาชีวโต รกฺขํ ปจฺจาสีสติฯ

‘‘ปุน จปรํ, โมคฺคลฺลาน, อิเธกโจฺจ สตฺถา อปริสุทฺธธมฺมเทสโน สมาโน ‘ปริสุทฺธธมฺมเทสโนมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธา เม ธมฺมเทสนา ปริโยทาตา อสํกิลิฏฺฐา’ติ จ ฯ ตเมนํ สาวกา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข ภวํ สตฺถา อปริสุทฺธธมฺมเทสโน สมาโน ‘ปริสุทฺธธมฺมเทสโนมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธา เม ธมฺมเทสนา ปริโยทาตา อสํกิลิฏฺฐา’ติ จฯ มยเญฺจว โข ปน คิหีนํ อาโรเจยฺยาม, นาสฺสสฺส มนาปํฯ ยํ โข ปนสฺส อมนาปํ, กถํ นํ มยํ เตน สมุทาจเรยฺยาม? สมฺมนฺนติ โข ปน จีวร

ปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน – ยํ ตุโม กริสฺสติ, ตุโมว เตน ปญฺญายิสฺสตี’ติฯ เอวรูปํ โข, โมคฺคลฺลาน, สตฺถารํ สาวกา ธมฺมเทสนโต รกฺขนฺติ; เอวรูโป จ ปน สตฺถา สาวเกหิ ธมฺมเทสนโต รกฺขํ ปจฺจาสีสติฯ

‘‘ปุน จปรํ, โมคฺคลฺลาน, อิเธกจฺโจ สตฺถา อปริสุทฺธเวยฺยากรโณ สมาโน ‘ปริสุทฺธเวยฺยากรโณมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม เวยฺยากรณํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ ตเมนํ สาวกา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข ภวํ สตฺถา อปริสุทฺธเวยฺยากรโณ สมาโน ‘ปริสุทฺธเวยฺยากรโณมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม เวยฺยากรณํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ มยเญฺจว โข ปน คิหีนํ อาโรเจยฺยาม, นาสฺสสฺส มนาปํฯ ยํ โข ปนสฺส อมนาปํ, กถํ นํ มยํ เตน สมุทาจเรยฺยาม? สมฺมนฺนติ โข ปน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน – ยํ ตุโม กริสฺสติ, ตุโมว เตน ปญฺญายิสฺสตี’ติฯ เอวรูปํ โข, โมคฺคลฺลาน, สตฺถารํ สาวกา เวยฺยากรณโต รกฺขนฺติ; เอวรูโป จ ปน สตฺถา สาวเกหิ เวยฺยากรณโต รกฺขํ ปจฺจาสีสติฯ

‘‘ปุน จปรํ, โมคฺคลฺลาน, อิเธกจฺโจ สตฺถา อปริสุทฺธญาณทสฺสโน สมาโน ‘ปริสุทฺธญาณทสฺสโนมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม ญาณทสฺสนํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ ตเมนํ สาวกา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข ภวํ สตฺถา อปริสุทฺธญาณทสฺสโน สมาโน ‘ปริสุทฺธญาณทสฺสโนมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม ญาณทสฺสนํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ มยเญฺจว โข ปน คิหีนํ อาโรเจยฺยาม, นาสฺสสฺส มนาปํฯ ยํ โข ปนสฺส อมนาปํ, กถํ นํ มยํ เตน สมุทาจเรยฺยาม? สมฺมนฺนติ โข ปน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน – ยํ ตุโม กริสฺสติ, ตุโมว เตน ปญฺญายิสฺสตี’ติฯ เอวรูปํ โข, โมคฺคลฺลาน, สตฺถารํ สาวกา ญาณทสฺสนโต รกฺขนฺติ; เอวรูโป จ ปน สตฺถา สาวเกหิ ญาณทสฺสนโต รกฺขํ ปจฺจาสีสตีติฯ อิเม โข, โมคฺคลฺลาน, ปญฺจ สตฺถาโร สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ

‘‘อหํ โข ปน, โมคฺคลฺลาน, ปริสุทฺธสีโล สมาโน ‘ปริสุทฺธสีโลมฺหี’ติ ปฏิชานามิ ‘ปริสุทฺธํ เม สีลํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ น จ มํ สาวกา สีลโต รกฺขนฺติ; น จาหํ สาวเกหิ สีลโต รกฺขํ ปจฺจาสีสามิฯ ปริสุทฺธาชีโว สมาโน…เป.… ปริสุทฺธธมฺมเทสโน สมาโน…เป.… ปริสุทฺธเวยฺยากรโณ สมาโน…เป.… ปริสุทฺธญาณทสฺสโน สมาโน ‘ปริสุทฺธญาณทสฺสโนมฺหี’ติ ปฏิชานามิ ‘ปริสุทฺธํ เม ญาณทสฺสนํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ น จ มํ สาวกา ญาณทสฺสนโต รกฺขนฺติ; น จาหํ สาวเกหิ ญาณทสฺสนโต รกฺขํ ปจฺจาสีสามี’’ติฯ

๓๓๕. อถ โข ภควา โกสมฺพิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน ราชคหํ เตน จาริกํ ปกฺกามิฯ อนุปุเพฺพน จาริกํ จรมาโน เยน ราชคหํ ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘เทวทตฺตสฺส, ภเนฺต, อชาตสตฺตุ กุมาโร ปญฺจหิ รถสเตหิ สายํ ปาตํ อุปฏฺฐานํ คจฺฉติ; ปญฺจ จ ถาลิปากสตานิ ภตฺตาภิหาโร อภิหรียตี’’ติฯ ‘‘มา, ภิกฺขเว, เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลกํ ปิหยิตฺถฯ ยาวกีวญฺจ, ภิกฺขเว , เทวทตฺตสฺส อชาตสตฺตุ กุมาโร ปญฺจหิ รถสเตหิ สายํ ปาตํ อุปฏฺฐานํ คมิสฺสติ , ปญฺจ จ ถาลิปากสตานิ ภตฺตาภิหาโร อภิหรียิสฺสติ, หานิเยว, ภิกฺขเว, เทวทตฺตสฺส ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน วุฑฺฒิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, จณฺฑสฺส กุกฺกุรสฺส นาสาย ปิตฺตํ ภินฺทยฺยุํ, เอวญฺหิ โส, ภิกฺขเว, กุกฺกุโร ภิโยฺยโสมตฺตาย จณฺฑตโร อสฺส, เอวเมว โข, ภิกฺขเว, ยาวกีวญฺจ เทวทตฺตสฺส อชาตสตฺตุ กุมาโร ปญฺจหิ รถสเตหิ สายํ ปาตํ อุปฏฺฐานํ คมิสฺสติ, ปญฺจ จ ถาลิปากสตานิ ภตฺตาภิหาโร อภิหรียิสฺสติ, หานิเยว, ภิกฺขเว, เทวทตฺตสฺส ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุฑฺฒิฯ

[สํ. นิ. ๒.๑๘๔; อ. นิ. ๔.๖๘]‘‘อตฺตวธาย, ภิกฺขเว, เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กทลี อตฺตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ, เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เวฬุ อตฺตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ, เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, นโฬ อตฺตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ, เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อสฺสตรี อตฺตวธาย คพฺภํ คณฺหาติ, ปราภวาย คพฺภํ คณฺหาติ, เอวเมว โข, ภิกฺขเว, อตฺตวธาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาทิ, ปราภวาย เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการสิโลโก อุทปาที’’ติฯ

[สํ. นิ. ๑.๑๘๓, ๑.๒.๑๘๔, เนตฺติ. ๙๐]‘‘ผลํ เว กทลึ หนฺติ, ผลํ เวฬุํ ผลํ นฬํ;
สกฺกาโร กาปุริสํ หนฺติ, คโพฺภ อสฺสตรึ ยถา’’ติฯ

ปฐมภาณวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๒. ทุติยภาณวาโร

ปกาสนียกมฺมํ

๓๓๖. เตนโข ปน สมเยน ภควา มหติยา ปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสโนฺต นิสิโนฺน โหติ สราชิกาย ปริสายฯ อถ โข เทวทโตฺต อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ชิโณฺณ ทานิ, ภเนฺต, ภควา วุโฑฺฒ มหลฺลโก อทฺธคโต วโยอนุปฺปโตฺตฯ อโปฺปสฺสุโกฺก ทานิ, ภเนฺต, ภควา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ อนุยุโตฺต วิหรตุ, มมํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสฺสชฺชตุฯ อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามี’’ติฯ ‘‘อลํ, เทวทตฺต, มา เต รุจฺจิ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริตุ’’นฺติฯ ทุติยมฺปิ โข เทวทโตฺต…เป.… ตติยมฺปิ โข เทวทโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ชิโณฺณ ทานิ, ภเนฺต, ภควา วุโฑฺฒ มหลฺลโก อทฺธคโต วโยอนุปฺปโตฺตฯ อโปฺปสฺสุโกฺก ทานิ, ภเนฺต, ภควา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ อนุยุโตฺต วิหรตุ, มมํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสฺสชฺชตุฯ อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริหริ

สฺสามี’’ติฯ ‘‘สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานานมฺปิ โข อหํ, เทวทตฺต, ภิกฺขุสงฺฆํ น นิสฺสเชฺชยฺยํ , กึ ปน ตุยฺหํ ฉวสฺส เขฬาสกสฺสา’’ติ! อถ โข เทวทโตฺต – สราชิกาย มํ ภควา ปริสาย เขฬาสกวาเทน อปสาเทติ, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนว อุกฺกํสตีติ – กุปิโต อนตฺตมโน ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อยญฺจรหิ เทวทตฺตสฺส ภควติ ปฐโม อาฆาโต อโหสิฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สโงฺฆ เทวทตฺตสฺส ราชคเห ปกาสนียํ กมฺมํ กโรตุ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, กาตพฺพํฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฎิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

๓๓๗. ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ สโงฺฆ เทวทตฺตสฺส ราชคเห ปกาสนียํ กมฺมํ กเรยฺย – ‘‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ สโงฺฆ เทวทตฺตสฺส ราชคเห ปกาสนียํ กมฺมํ กโรติ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ เทวทตฺตสฺส ราชคเห ปกาสนียํ กมฺมสฺส กรณํ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติ, ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติ – โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘กตํ สเงฺฆน เทวทตฺตสฺส ราชคเห ปกาสนียํ กมฺมํ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติฯ

๓๓๘. อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ‘‘เตน หิ ตฺวํ, สาริปุตฺต, เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสหี’’ติฯ ‘‘ปุเพฺพ มยา, ภเนฺต, เทวทตฺตสฺส ราชคเห วโณฺณ ภาสิโต – ‘มหิทฺธิโก โคธิปุโตฺต, มหานุภาโว โคธิปุโตฺต’ติฯ กถาหํ, ภเนฺต, เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสมี’’ติ? ‘‘นนุ ตยา, สาริปุตฺต, ภูโตเยว เทวทตฺตสฺส ราชคเห วโณฺณ ภาสิโต – ‘มหิทฺธิโก โคธิปุโตฺต, มหานุภาโว โคธิปุโตฺต’’’ ติ? ‘‘เอวํภเนฺต’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข ตฺวํ, สาริปุตฺต, ภูตํเยว เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสหี’’ติฯ ‘‘เอวํ ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘เตน หิ, ภิกฺขเว, สโงฺฆ สาริปุตฺตํ สมฺมนฺนตุ เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสตุํ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, สมฺมนฺนิตโพฺพฯ ปฐมํ สาริปุโตฺตยาจิตโพฺพฯ ยาจิตฺวา พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฎิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ สมฺมเนฺนยฺย เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสตุํ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สงฺโฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สงฺโฆฯ สงฺโฆ อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ สมฺมนฺนติ เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสตุํ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติ, ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สงฺโฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ, อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส สมฺมุติเทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสตุํ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติ, ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สงฺโฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติ – โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘สมฺมโต สเงฺฆน อายสฺมา สาริปุโตฺต เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสตุํ – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สงฺโฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’ติฯ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติฯ

สมฺมโต จ อายสฺมา สาริปุโตฺต สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ราชคหํ ปวิสิตฺวา เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาเสสิ – ‘‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สงฺโฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’’ติฯ ตตฺถ เย เต มนุสฺสา อสฺสทฺธา อปฺปสนฺนา ทุพฺพุทฺธิโน, เต เอวมาหํสุ – ‘‘อุสูยกา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺการํ อุสูยนฺตี’’ติฯ เย ปน เต มนุสฺสา สทฺธา ปสนฺนา ปณฺฑิตา พฺยตฺตา พุทฺธิมโนฺต, เต เอวมาหํสุ – ‘‘น โข อิทํ โอรกํ ภวิสฺสติ ยถา ภควา เทวทตฺตํ ราชคเห ปกาสาเปตี’’ติฯ

อชาตสตฺตุกุมารวตฺถุ

๓๓๙. อถโข เทวทโตฺต เยน อชาตสตฺตุ กุมาโร เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อชาตสตฺตุํ กุมารํ เอตทโวจ – ‘‘ปุเพฺพ โข, กุมาร, มนุสฺสา ทีฆายุกา, เอตรหิ อปฺปายุกาฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ ตฺวํ กุมาโรว สมาโน กาลํ กเรยฺยาสิฯ เตน หิ ตฺวํ, กุมาร, ปิตรํ หนฺตฺวา ราชา โหหิฯ อหํ ภควนฺตํ หนฺตฺวา พุโทฺธ ภวิสฺสามี’’ติฯ

อถ โข อชาตสตฺตุ กุมาโร – อโยฺย โข เทวทโตฺต มหิทฺธิโก มหานุภาโว, ชาเนยฺยาสิ อโยฺย เทวทโตฺตติ – อูรุยา โปตฺถนิกํ พนฺธิตฺวา ทิวา ทิวสฺส [ทิวา ทิวสสฺส (ก.)] ภีโต อุพฺพิโคฺค อุสฺสงฺกี อุตฺรโสฺต สหสา อเนฺตปุรํ ปาวิสิฯ อทฺทสาสุํ โข อเนฺตปุเร อุปจารกา มหามตฺตา อชาตสตฺตุํ กุมารํ ทิวา ทิวสฺส ภีตํ อุพฺพิคฺคํ อุสฺสงฺกึ อุตฺรสฺตํ สหสา อเนฺตปุรํ ปวิสนฺตํ; ทิสฺวาน อคฺคเหสุํฯ เต วิจินนฺตา อูรุยา โปตฺถนิกํ พทฺธํ [พนฺธํ (ก.)] ทิสฺวาน อชาตสตฺตุํ กุมารํ เอตทโวจุํ – ‘‘กึ ตฺวํ, กุมาร, กตฺตุกาโมสี’’ติ? ‘‘ปิตรมฺหิ หนฺตุกาโม’’ติฯ ‘‘เกนาสิ อุสฺสาหิโต’’ติ? ‘‘อเยฺยน เทวทเตฺตนา’’ติฯ เอกเจฺจ มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘‘กุมาโร จ หนฺตโพฺพ, เทวทโตฺต จ, สเพฺพ จ

ภิกฺขู หนฺตพฺพา’’ติฯ เอกเจฺจ มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘‘น ภิกฺขู หนฺตพฺพาฯ น ภิกฺขู กิญฺจิ อปรชฺฌนฺติฯ กุมาโร จ หนฺตโพฺพ, เทวทโตฺต จา’’ติฯ เอกเจฺจ มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘‘น กุมาโร จ หนฺตโพฺพ, น เทวทโตฺตฯ น ภิกฺขูหนฺตพฺพาฯ รโญฺญ อาโรเจตพฺพํฯ ยถา ราชา วกฺขติ ตถา กริสฺสามา’’ติฯ

อถ โข เต มหามตฺตา อชาตสตฺตุํ กุมารํ อาทาย เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร เตนุปสงฺกมึสุ , อุปสงฺกมิตฺวา รโญฺญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ ฯ ‘‘กถํ, ภเณ, มหามเตฺตหิ มติ กตา’’ติ? ‘‘เอกเจฺจ, เทว, มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘กุมาโร จ หนฺตโพฺพ, เทวทโตฺต จ, สเพฺพ จ ภิกฺขู หนฺตพฺพา’ติฯ เอกเจฺจ มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘น ภิกฺขู หนฺตพฺพาฯ น ภิกฺขู กิญฺจิ อปรชฺฌนฺติฯ กุมาโร จ หนฺตโพฺพ, เทวทโตฺต จา’ติฯ เอกเจฺจ มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘น กุมาโร จ หนฺตโพฺพ, น เทวทโตฺตฯ น ภิกฺขู หนฺตพฺพาฯ รโญฺญ อาโรเจตพฺพํฯ ยถา ราชา วกฺขติ ตถา กริสฺสามา’’’ติฯ ‘‘กึ, ภเณ, กริสฺสติ พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา? นนุ ภควตา ปฎิกเจฺจว เทวทโตฺต ราชคเห ปกาสาปิโต – ‘ปุเพฺพ เทวทตฺตสฺส อญฺญา ปกติ อโหสิ, อิทานิ อญฺญา ปกติฯ ยํ เทวทโตฺต กเรยฺย กาเยน วาจาย, น เตน พุโทฺธ วา ธโมฺม วา สโงฺฆ วา ทฎฺฐโพฺพ, เทวทโตฺตว เตน ทฎฺฐโพฺพ’’ติ? ตตฺถ เย เต มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘กุมาโร จ หนฺตโพฺพ เทวทโตฺต จ; สเพฺพ จ ภิกฺขู หนฺตพฺพา’ติ; เต อฎฺฐาเน อกาสิฯ เย เต มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘น ภิกฺขู หนฺตพฺพา; น ภิกฺขู กิญฺจิ อปรชฺฌนฺติ; กุมาโร จ หนฺตโพฺพ เทวทโตฺต จา’ติ; เต นีเจ ฐาเน ฐเปสิฯ เย เต มหามตฺตา เอวํ มตึ อกํสุ – ‘น กุมาโร จ หนฺตโพฺพ, น เทวทโตฺต; น ภิกฺขู หนฺตพฺพา; รโญฺญ อาโรเจตพฺพํ; ยถา ราชา วกฺขติ ตถา กริสฺสามา’ติ; เต อุเจฺจ ฐาเน ฐเปสิฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อชาตสตฺตุํ กุมารํ เอตทโวจ – ‘‘กิสฺส มํ ตฺวํ, กุมาร, หนฺตุกาโมสี’’ติ? ‘‘รเชฺชนามฺหิ, เทว, อตฺถิโก’’ติฯ ‘‘สเจ โข ตฺวํ, กุมาร, รเชฺชน อตฺถิโก, เอตํ เต รชฺช’’นฺติ อชาตสตฺตุสฺส กุมารสฺส รชฺชํ นิยฺยาเทสิฯ

อภิมารเปสนํ

๓๔๐. อถ โข เทวทโตฺต เยน อชาตสตฺตุ กุมาโร เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อชาตสตฺตุํ กุมารํ เอตทโวจ – ‘‘ปุริเส, มหาราช, อาณาเปหิ, เย สมณํ โคตมํ ชีวิตา โวโรเปสฺสนฺตี’’ติฯ อถ โข อชาตสตฺตุ กุมาโร มนุเสฺส อาณาเปสิ – ‘‘ยถา, ภเณ, อโยฺย เทวทโตฺต อาห ตถา กเรยฺยาถา’’ติฯ อถ โข เทวทโตฺต เอกํ ปุริสํ อาณาเปสิ – ‘‘คจฺฉาวุโส, อมุกสฺมึ โอกาเส สมโณ โคตโม วิหรติฯ ตํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อิมินา มเคฺคน อาคจฺฉา’’ติฯ ตสฺมึ มเคฺค เทฺว ปุริเส ฐเปสิ – ‘‘โย อิมินา มเคฺคน เอโก ปุริโส อาคจฺฉติ, ตํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อิมินา มเคฺคน อาคจฺฉถา’’ติฯ ตสฺมึ มเคฺค จตฺตาโร ปุริเส ฐเปสิ – ‘‘เย อิมินา มเคฺคน เทฺว ปุริสา อาคจฺฉนฺติ, เต ชีวิตา โวโรเปตฺวา อิมินา มเคฺคน อาคจฺฉถา’’ติฯ ตสฺมึ มเคฺค อฎฺฐ ปุริเส ฐเปสิ – ‘‘เย อิมินา มเคฺคน จตฺตาโร ปุริสา อาคจฺฉนฺติ, เต ชีวิตา โวโรเปตฺวา อิมินา มเคฺคน อาคจฺฉถา’’ติฯ ตสฺมึ มเคฺค โสฬส ปุริเส ฐเปสิ – ‘‘เย อิมินา มเคฺคน อฎฺฐ ปุริสา อาคจฺฉนฺติ, เต ชีวิตา โวโรเปตฺวา อาคจฺฉถา’’ติฯ

อถ โข โส เอโก ปุริโส อสิจมฺมํ คเหตฺวา ธนุกลาปํ สนฺนยฺหิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต อวิทูเร ภีโต อุพฺพิโคฺค อุสฺสงฺกี อุตฺรโสฺต ปตฺถเทฺธน กาเยน อฎฺฐาสิฯ อทฺทสา โข ภควา ตํ ปุริสํ ภีตํ อุพฺพิคฺคํ อุสฺสงฺกึ อุตฺรสฺตํ ปตฺถเทฺธน กาเยน ฐิตํฯ ทิสฺวาน ตํ ปุริสํ เอตทโวจ – ‘‘เอหาวุโส, มา ภายี’’ติฯ อถ โข โส ปุริโส อสิจมฺมํ เอกมนฺตํ กริตฺวา ธนุกลาปํ

นิกฺขิปิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อจฺจโย มํ, ภนฺเต, อจฺจคมา ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ, โยหํ ทุฏฺฐจิตฺโต วธกจิตฺโต อิธูปสงฺกนฺโตฯ ตสฺส เม, ภนฺเต, ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิคฺคณฺหาตุ อายตึ สํวรายา’’ติฯ ‘‘ตคฺฆ ตฺวํ, อาวุโส, อจฺจโย อจฺจคมา ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ, ยํ ตฺวํ ทุฏฺฐจิตฺโต วธกจิตฺโต อิธูปสงฺกนฺโตฯ ยโต จ โข ตฺวํ, อาวุโส , อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรสิ, ตํ เต มยํ ปฏิคฺคณฺหามฯ วุฑฺฒิ เหสา, อาวุโส, อริยสฺส วินเย – โย อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรติ, อายตึ สํวรํ อาปชฺชตี’’ติฯ

อถ โข ภควา ตสฺส ปุริสสฺส อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ, กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ, เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา ตํ ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิตฺตํ, มุทุจิตฺตํ, วินีวรณจิตฺตํ, อุทคฺคจิตฺตํ, ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ, สมุทยํ, นิโรธํ, มคฺคํฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเหยฺย, เอวเมว ตสฺส ปุริสสฺส ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ อถ โข โส ปุริโส ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถํกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเตฯ เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ – เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอสาหํ, ภนฺเต, ภควนฺตํ สรณํคจฺฉามิ, ธมฺมญฺจ, ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํคต’’นฺติฯ อถ โข ภควา ตํ ปุริสํ เอตทโวจ – ‘‘มา โข ตฺวํ, อาวุโส, อิมินา มเคฺคน คจฺฉ, อิมินา มเคฺคน คจฺฉาหี’’ติ อเญฺญน มเคฺคน อุโยฺยเชสิฯ

อถ โข เต เทฺว ปุริสา – กิํ นุ โข โส เอโก ปุริโส จิเรน อาคจฺฉตีติ – ปฏิปถํ คจฺฉนฺตา อทฺทสํสุ ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล นิสินฺนํฯ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เตสํ ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ…เป.… อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต…เป.… อุปาสเก โน ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คเต’’ติฯ อถ โข ภควา เต ปุริเส เอตทโวจ – ‘‘มา โข ตุเมฺห, อาวุโส, อิมินา มเคฺคน คจฺฉิตฺถ, อิมินา มเคฺคน คจฺฉถา’’ติ อเญฺญน มเคฺคน อุโยฺยเชสิฯ

อถ โข เต จตฺตาโร ปุริสา…เป.… อถ โข เต อฏฺฐ ปุริสา…เป.… อถ โข เต โสฬส ปุริสา – กิํ นุ โข เต อฏฺฐ ปุริสา จิเรน อาคจฺฉนฺตีติ – ปฏิปถํ คจฺฉนฺตา อทฺทสาสุํ ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล นิสินฺนํฯ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เตสํ ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ…เป.… อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต…เป.… อุปาสเก โน ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คเต’’ติฯ อถ โข ภควา เต ปุริเส เอตทโวจ – ‘‘มา โข ตุเมฺห, อาวุโส, อิมินา มเคฺคน คจฺฉิตฺถ, อิมินา มเคฺคน คจฺฉถา’’ติ อเญฺญน มเคฺคน อุโยฺยเชสิฯ

อถ โข โส เอโก ปุริโส เยน เทวทโตฺต เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เทวทตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘นาหํ, ภนฺเต, สโกฺกมิ ตํ ภควนฺตํ ชีวิตา โวโรเปตุํ; มหิทฺธิโก โส ภควา, มหานุภาโว’’ติฯ ‘‘อลํ, อาวุโส; มา ตฺวํ สมณํ โคตมํ ชีวิตา โวโรเปสิฯ อหเมว สมณํ โคตมํ ชีวิตา โวโรเปสฺสามี’’ติฯ

โลหิตุปฺปาทกกมฺมํ

๓๔๑. เตนโข ปน สมเยน ภควา คิชฺฌกูฏสฺส ปพฺพตสฺส ฉายายํ จงฺกมติฯ อถ โข เทวทตฺโต คิชฺฌกูฏํ ปพฺพตํ อารุหิตฺวา มหตึ สิลํ ปวิชฺฌิ – อิมาย สมณํ โคตมํ ชีวิตา โวโรเปสฺสามีติฯ เทฺว ปพฺพตกูฏา สมาคนฺตฺวา ตํ สิลํ สมฺปฏิจฺฉึสุฯ ตโต ปปติกา อุปฺปติตฺวา ภควโต ปาเท รุหิรํ อุปฺปาเทสิฯ อถ โข ภควา อุทฺธํ อุโลฺลเกตฺวา เทวทตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘พหุํ ตยา, โมฆปุริส, อปุญฺญํ ปสุตํ, ยํ ตฺวํ ทุฏฺฐจิตฺโต วธกจิตฺโต ตถาคตสฺส รุหิรํ อุปฺปาเทสี’’ติฯ อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อิทํ, ภิกฺขเว, เทวทตฺเตน ปฐมํ อานนฺตริยํ กมฺมํ อุปจิตํ, ยํ ทุฏฺฐจิตฺเตน วธกจิตฺเตน ตถาคตสฺส รุหิรํ อุปฺปาทิต’’นฺติฯ

อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู – ‘‘เทวทตฺเตน กิร ภควโต วโธ ปยุตฺโต’’ติฯ เต จ ภิกฺขู ภควโต วิหารสฺส ปริโต ปริโต จงฺกมนฺติ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา สชฺฌายํ กโรนฺตา, ภควโต รกฺขาวรณคุตฺติยาฯ อโสฺสสิ โข ภควา อุจฺจาสทฺทํ มหาสทฺทํ สชฺฌายสทฺทํฯ สุตฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘กึ นุ โข โส, อานนฺท, อุจฺจาสโทฺท มหาสโทฺท สชฺฌายสโทฺท’’ติ? ‘‘อโสฺสสุํ โข, ภนฺเต, ภิกฺขู – ‘เทวทตฺเตน กิร ภควโต วโธ ปยุตฺโต’ติฯ เต จ [เตธ (สี.)], ภนฺเต, ภิกฺขู ภควโต วิหารสฺส ปริโต ปริโต จงฺกมนฺติ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา สชฺฌายํ กโรนฺตา, ภควโต รกฺขาวรณคุตฺติยาฯ โส เอโส, ภควา, อุจฺจาสโทฺท มหาสโทฺท สชฺฌายสโทฺท’’ติฯ ‘‘เตน หานนฺท, มม วจเนน เต ภิกฺขู อามนฺเตหิ – สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตตี’’ติฯ ‘‘เอวํ ภนฺเต’’ติ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ – ‘‘สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตตี’’ติฯ ‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเนน โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ –

‘‘อฏฺฐานเมตํ , ภิกฺขเว, อนวกาโส, ยํ ปรูปกฺกเมน ตถาคตํ ชีวิตา โวโรเปยฺยฯ อนุปกฺกเมน, ภิกฺขเว, ตถาคตา ปรินิพฺพายนฺติฯ

[จูฬว. ๓๓๔; อ. นิ. ๕.๑๐๐] ‘‘ปญฺจิเม, ภิกฺขเว, สตฺถาโร สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม ปญฺจ? ‘‘อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ สตฺถา อปริสุทฺธสีโล สมาโน ‘ปริสุทฺธสีโลมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม สีลํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ ตเมนํ สาวกา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข ภวํ สตฺถา อปริสุทฺธสีโล สมาโน ‘ปริสุทฺธสีโลมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม สีลํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ มยเญฺจว โข ปน คิหีนํ อาโรเจยฺยาม, นาสฺสสฺส มนาปํฯ ยํ โข ปนสฺส อมนาปํ, กถํ นํ มยํ เตน สมุทาจเรยฺยาม? สมฺมนฺนติ โข ปน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน – ยํ ตุโม กริสฺสติ, ตุโมว เตน ปญฺญายิสฺสตี’ติ ฯ เอวรูปํ โข, ภิกฺขเว, สตฺถารํ สาวกา สีลโต รกฺขนฺติ; เอวรูโป จ ปน สตฺถา สาวเกหิ สีลโต รกฺขํ ปจฺจาสีสติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ สตฺถา อปริสุทฺธอาชีโว สมาโน…เป.… อปริสุทฺธธมฺมเทสโน สมาโน…เป.… อปริสุทฺธเวยฺยากรโณ สมาโน…เป.…อปริสุทฺธญาณทสฺสโน สมาโน ‘ปริสุทฺธญาณทสฺสโนมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม ญาณทสฺสนํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ ตเมนํ สาวกา เอวํ ชานนฺติ – ‘อยํ โข ภวํ สตฺถา อปริสุทฺธญาณทสฺสโน สมาโน ‘ปริสุทฺธญาณทสฺสโนมฺหี’ติ ปฏิชานาติ ‘ปริสุทฺธํ เม ญาณทสฺสนํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ มยเญฺจว โข

ปน คิหีนํ อาโรเจยฺยาม, นาสฺสสฺส มนาปํฯ ยํ โข ปนสฺส อมนาปํ, กถํ น มยํ เตน สมุทาจเรยฺยาม? สมฺมนฺนติ โข ปน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน – ยํ ตุโม กริสฺสติ, ตุโมว เตน ปญฺญายิสฺสตี’ติฯ เอวรูปํ โข, ภิกฺขเว, สตฺถารํ สาวกา ญาณทสฺสนโต รกฺขนฺติ; เอวรูโป จ ปน สตฺถา สาวเกหิ ญาณทสฺสนโต รกฺขํ ปจฺจาสีสติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ สตฺถาโร สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ ‘‘อหํ โข ปน, ภิกฺขเว, ปริสุทฺธสีโล สมาโน ‘ปริสุทฺธสีโลมฺหี’ติ ปฏิชานามิ ‘ปริสุทฺธํ เม สีลํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’นฺติ จฯ น จ มํ สาวกา สีลโต รกฺขนฺติ; น จาหํ สาวเกหิ สีลโต รกฺขํ ปจฺจาสีสามิฯ อหํ โข ปนภิกฺขเว ปริสุทฺธาชีโว สมาโน…เป.… ปริสุทฺธธมฺมเทสโน สมาโน…เป.… ปริสุทฺธเวยฺยากรโณ สมาโน…เป.… ปริสุทฺธญาณทสฺสโน สมาโน ‘‘ปริสุทฺธญาณทสฺสโนมฺหี’’ติ ปฏิชานามิ ‘‘ปริสุทฺธํ เม ญาณทสฺสนํ ปริโยทาตํ อสํกิลิฏฺฐ’’นฺติ จ, น จ มํ สาวกา ญาณทสฺสนโต รกฺขนฺติ, น จาหํ สาวเกหิ ญาณทสฺสนโต รกฺขํ ปจฺจาสีสามิฯ ‘‘อฏฺฐานเมตํ, ภิกฺขเว, อนวกาโส, ยํ ปรูปกฺกเมน ตถาคตํ ชีวิตา โวโรเปยฺยฯ อนุปกฺกเมน, ภิกฺขเว, ตถาคตา ปรินิพฺพายนฺติฯ คจฺฉถ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ยถาวิหารํฯ อรกฺขิยา, ภิกฺขเว, ตถาคตา’’ติฯ

นาฬาคิริเปสนํ

๓๔๒. เตน โข ปน สมเยน ราชคเห นาฬาคิริ นาม หตฺถี จโณฺฑ โหติ, มนุสฺสฆาตโกฯ อถ โข เทวทโตฺต ราชคหํ ปวิสิตฺวา หตฺถิสาลํ คนฺตฺวา หตฺถิภเณฺฑ เอตทโวจ – ‘‘มยํ โข, ภเณ, ราชญาตกา นาม ปฏิพลา นีจฏฺฐานิยํ อุจฺจฏฺฐาเน ฐเปตุํ, ภตฺตมฺปิ เวตนมฺปิ วฑฺฒาเปตุํฯ เตน หิ, ภเณ, ยทา สมโณ โคตโม อิมํ รจฺฉํ ปฏิปโนฺน โหติ, ตทา อิมํ นาฬาคิริํ หตฺถิํ มุเญฺจตฺวา อิมํ รจฺฉํ ปฏิปาเทถา’’ติฯ ‘‘เอวํ ภเนฺต’’ติ โข เตหตฺถิภณฺฑา เทวทตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิํ ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อถ โข ภควา ตํ รจฺฉํ ปฏิปชฺชิฯ อทฺทสาสุํ โข เต หตฺถิภณฺฑา ภควนฺตํ ตํ รจฺฉํ ปฏิปนฺนํฯ ทิสฺวาน นาฬาคิริํ หตฺถิํ มุญฺจิตฺวา ตํ รจฺฉํ ปฏิปาเทสุํฯ อทฺทสา โข นาฬาคิริ หตฺถี ภควนฺตํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน โสณฺฑํ อุสฺสาเปตฺวา ปหฏฺฐกณฺณวาโล เยน ภควา เตน อภิธาวิฯ อทฺทสาสุํ โข เต ภิกฺขู นาฬาคิริํ หตฺถิํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อยํ, ภเนฺต, นาฬาคิริ หตฺถี จโณฺฑ มนุสฺสฆาตโก อิมํ รจฺฉํ ปฏิปโนฺนฯ ปฏิกฺกมตุ, ภเนฺต, ภควา; ปฏิกฺกมตุ สุคโต’’ติฯ ‘‘อาคจฺฉถ, ภิกฺขเว, มา ภายิตฺถฯ อฏฺฐานเมตํ, ภิกฺขเว, อนวกาโส, ยํ ปรูปกฺกเมน ตถาคตํ ชีวิตา โวโรเปยฺยฯ อนุปกฺกเมน, ภิกฺขเว, ตถาคตา ปรินิพฺพายนฺตี’’ติฯ ทุติยมฺปิ โข เต ภิกฺขู…เป.… ตติยมฺปิ โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อยํ, ภเนฺต, นาฬาคิริ หตฺถี จโณฺฑ มนุสฺสฆาตโก อิมํ รจฺฉํ ปฏิปโนฺนฯ ปฏิกฺกมตุ, ภเนฺต, ภควา; ปฏิกฺกมตุ สุคโต’’ติฯ ‘‘อาคจฺฉถ, ภิกฺขเว, มา ภายิตฺถฯ อฏฺฐานเมตํ , ภิกฺขเว, อนวกาโส, ยํ ปรูปกฺกเมน ตถาคตํ ชีวิตา โวโรเปยฺยฯ อนุปกฺกเมน, ภิกฺขเว, ตถาคตา ปรินิพฺพายนฺตี’’ติฯ

เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสา ปาสาเทสุปิ หมฺมิเยสุปิ ฉทเนสุปิ อารุฬฺหา อจฺฉนฺติฯ ตตฺถ เย เต มนุสฺสา อสฺสทฺธา อปฺปสนฺนา ทุพฺพุทฺธิโน, เต เอวมาหํสุ – ‘‘อภิรูโป วต, โภ [อภิรูโป วต โภ โคตโม (สฺยา. กํ.)], มหาสมโณ นาเคน วิเหฐียิสฺสตี’’ติฯ เย ปน เต มนุสฺสาสทฺธา ปสนฺนา ปณฺฑิตา พฺยตฺตา พุทฺธิมโนฺต, เต เอวมาหํสุ – ‘‘นจิรสฺสํ วต, โภ, นาโค นาเคน สงฺคาเมสฺสตี’’ติฯ อถ โข ภควา นาฬาคิริํ หตฺถิํ เมเตฺตน จิเตฺตน ผริฯ อถ โข นาฬาคิริ หตฺถี ภควโต [ภคว

ตา (สี.)] เมเตฺตน จิเตฺตน ผุโฏฺฐ [ผุโฏ (ก.)] โสณฺฑํ โอโรเปตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปุรโต อฏฺฐาสิฯ อถ โข ภควา ทกฺขิเณน หเตฺถน นาฬาคิริสฺส หตฺถิสฺส กุมฺภํ ปรามสโนฺต นาฬาคิรึ หตฺถึ อิมาหิ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“มา กุญฺชร นาคมาสโท, ทุกฺขญฺหิ กุญฺชร นาคมาสโท;
น หิ นาคหตสฺส กุญฺชร สุคติ, โหติ อิโต ปรํ ยโตฯ

“มา จ มโท มา จ ปมาโท, น หิ ปมตฺตา สุคตึ วชนฺติ เต;
ตฺวเญฺญว ตถา กริสฺสสิ, เยน ตฺวํ สุคตึ คมิสฺสสี”ติฯ

อถ โข นาฬาคิริ หตฺถี โสณฺฑาย ภควโต ปาทปํสูนิ คเหตฺวา อุปริมุทฺธนิ อากิริตฺวา ปฏิกุฏิโยว [ปฏิกุฏิโต ปฏิสกฺกิ (สี. สฺยา.)] โอสกฺกิ, ยาว ภควนฺตํ อทฺทกฺขิฯ อถ โข นาฬาคิริ หตฺถี หตฺถิสาลํ คนฺตฺวา สเก ฐาเน อฏฺฐาสิฯ ตถา ทโนฺต จ ปน นาฬาคิริหตฺถี อโหสิฯ เตนโข ปน สมเยน มนุสฺสา อิมํ คาถํ คายนฺติ –

[ม. นิ. ๒.๓๕๒; เถรคา. ๘๗๘]“ทเณฺฑเนเก ทมยนฺติ, องฺกุเสหิ กสาหิ จ;
อทเณฺฑน อสเตฺถน, นาโค ทโนฺต มเหสินา”ติฯ

มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – “ยาว ปาโป อยํ เทวทโตฺต, อลกฺขิโก, ยตฺร หิ นาม สมณสฺส โคตมสฺส เอวํมหิทฺธิกสฺส เอวํ มหานุภาวสฺส วธาย ปรกฺกมิสฺสตี”ติฯ เทวทตฺตสฺส ลาภสกฺกาโร ปริหายิฯ ภควโต จ ลาภสกฺกาโร อภิวฑฺฒิฯ

ปญฺจวตฺถุยาจนกถา

๓๔๓. [ปาจิ. ๒๐๙] เตนโข ปน สมเยน เทวทโตฺต ปริหีนลาภสกฺกาโร สปริโส กุเลสุ วิญฺญาเปตฺวา วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – “กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา กุเลสุ วิญฺญาเปตฺวา วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสนฺติ! กสฺส สมฺปนฺนํ น มนาปํ, กสฺส สาทุํ น รุจฺจตี”ติ! อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – กถญฺหิ นาม เทวทโตฺต สปริโส กุเลสุ วิญฺญาเปตฺวา วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสตี”ติ! ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… “สจฺจํ กิร ตฺวํ, เทวทตฺต, สปริโส กุเลสุ วิญฺญาเปตฺวา วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชสี”ติ? “สจฺจํ ภควา”ติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “เตน หิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขูนํ กุเลสุ ติกโภชนํ ปญฺญเปสฺสามิ ตโย อตฺถวเส ปฏิจฺจ – ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลาน นิคฺคหาย ; เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย, มา ปาปิจฺฉา ปกฺขํ นิสฺสาย สงฺฆํ ภินฺทยฺยุนฺติ; กุลานุทฺทยาย [กุลานุทยตาย (สี. สฺยา.)] จฯ คณโภชเน ยถาธโมฺม กาเรตโพฺพ”ติฯ

[ปารา. ๔๐๙] อถ โข เทวทโตฺต เยน โกกาลิโก กฏโมทกติสฺสโก [กฏโมรกติสฺสโก (สี. สฺยา.)] ขณฺฑเทวิยา ปุโตฺต สมุทฺททโตฺต เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา โกกาลิกํ กฏโมทกติสฺสกํ ขณฺฑเทวิยา ปุตฺตํ สมุทฺททตฺตํ เอตทโวจ – “เอถ, มยํ, อาวุโส, สมณสฺส โคตมสฺส สงฺฆเภทํ กริสฺสาม จกฺกเภท”นฺติฯ เอวํ วุเตฺต โกกาลิโก เทวทตฺตํ เอตทโวจ – “สมโณ โข, อาวุโส, โคตโม มหิทฺธิโก มหานุภาโวฯ กถํ มยํ สมณสฺส โคตมสฺส สงฺฆเภทํ กริสฺสาม จกฺกเภท”นฺติ? “เอถ,

มยํ, อาวุโส, สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจ วตฺถูนิ ยาจิสฺสาม – ‘ภควา, ภนฺเต, อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉสฺส สนฺตุฏฺฐสฺส สเลฺลขสฺส ธุตสฺส ปาสาทิกสฺส อปจยสฺส วีริยารมฺภสฺส วณฺณวาที๚ อิมานิ, ภนฺเต, ปญฺจ วตฺถูนิ อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉตาย สนฺตุฏฺฐิยา สเลฺลขาย ธุตตาย ปาสาทิกตาย อปจยาย วีริยารมฺภาย สํวตฺตนฺติ๚ สาธุ, ภนฺเต, ภิกฺขู ยาวชีวํ อารญฺญิกา อสฺสุ; โย คามนฺตํโอสเรยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ ปิณฺฑปาติกา อสฺสุ; โย นิมนฺตนํ สาทิเยยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ ปํสุกูลิกา อสฺสุ; โย คหปติจีวรํ สาทิเยยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ รุกฺขมูลิกา อสฺสุ; โย ฉนฺนํ อุปคเจฺฉยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ มจฺฉมํสํ น ขาเทยฺยุํ; โย มจฺฉมํสํ ขาเทยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺยา’ติ๚ อิมานิ ปญฺจ วตฺถูนิ สมโณ โคตโม นานุชานิสฺสติ๚ เต มยํ อิเมหิ ปญฺจหิ วตฺถูหิ ชนํ สญฺญาเปสฺสามา’’ติ๚ ‘‘สกฺกา โข, อาวุโส, อิเมหิ ปญฺจหิ วตฺถูหิ สมณสฺส โคตมสฺส สงฺฆเภโท กาตุํ จกฺกเภโท๚ ลูขปฺปสนฺนา หิ, อาวุโส, มนุสฺสา’’ติ๚

อถ โข เทวทโตฺต สปริโส เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๚ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข เทวทโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ภควา, ภนฺเต, อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉสฺส สนฺตุฏฺฐสฺส สเลฺลขสฺส ธุตสฺส ปาสาทิกสฺส อปจยสฺส วีริยารมฺภสฺส วณฺณวาที๚ อิมานิ, ภนฺเต, ปญฺจ วตฺถูนิ อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉตาย สนฺตุฏฺฐิยา สเลฺลขาย ธุตตาย ปาสาทิกตาย อปจยาย วีริยารมฺภาย สํวตฺตนฺติ๚ สาธุ, ภนฺเต, ภิกฺขู ยาวชีวํ อารญฺญิกา อสฺสุ; โย คามนฺตํ โอสเรยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ ปิณฺฑปาติกา อสฺสุ; โย นิมนฺตนํ สาทิเยยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ ปํสุกูลิกา อสฺสุ; โย คหปติจีวรํสาทิเยยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ รุกฺขมูลิกา อสฺสุ; โย ฉนฺนํ อุปคเจฺฉยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย๚ ยาวชีวํ มจฺฉมํสํ น ขาเทยฺยุํ; โย มจฺฉมํสํ ขาเทยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺยา’’ติ๚ ‘‘อลํ, เทวทตฺต๚ โย อิจฺฉติ, อารญฺญิโก โหตุ; โย อิจฺฉติ, คามเนฺต วิหรตุ๚ โย อิจฺฉติ, ปิณฺฑปาติโก โหตุ; โย อิจฺฉติ, นิมนฺตนํ สาทิยตุ๚ โย อิจฺฉติ, ปํสุกูลิโก โหตุ; โย อิจฺฉติ, คหปติจีวรํ สาทิยตุ๚ อฏฺฐมาเส โข มยา, เทวทตฺต, รุกฺขมูลเสนาสนํ อนุญฺญาตํ; ติโกฏิปริสุทฺธํ มจฺฉมํสํ – อทิฏฺฐํ, อสฺสุตํ, อปริสงฺกิต’’นฺติ๚ อถ โข เทวทโตฺต – น ภควา อิมานิ ปญฺจ วตฺถูนิ อนุชานาตีติ – หโฎฺฐ อุทโคฺค สปริโส อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ๚

อถ โข เทวทโตฺต สปริโส ราชคหํ ปวิสิตฺวา ปญฺจหิ วตฺถูหิ ชนํ สญฺญาเปสิ – ‘‘มยํ, อาวุโส, สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจ วตฺถูนิ ยาจิมฺหา – ‘ภควา, ภนฺเต, อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉสฺส…เป.… วีริยารมฺภสฺส วณฺณวาที๚ อิมานิ, ภนฺเต, ปญฺจ วตฺถูนิ อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉตาย…เป.… วีริยารมฺภาย สํวตฺตนฺติ๚ สาธุ, ภนฺเต, ภิกฺขู ยาวชีวํ อารญฺญิกา อสฺสุ; โย คามนฺตํ โอสเรยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย…เป.… ยาวชีวํ มจฺฉมํสํ น ขาเทยฺยุํ; โย มจฺฉมํสํ ขาเทยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺยา’ติ๚ อิมานิ ปญฺจ วตฺถูนิ สมโณ โคตโม นานุชานาติ๚ เต มยํ อิเมหิ ปญฺจหิ วตฺถูหิ สมาทาย วตฺตามา’’ติ๚

ตตฺถ เย เต มนุสฺสา อสฺสทฺธา อปฺปสนฺนา ทุพฺพุทฺธิโน, เต เอวมาหํสุ – ‘‘อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา ธุตา สเลฺลขวุตฺติโน๚ สมโณ ปน โคตโม พาหุลฺลิโก พาหุลฺลาย เจเตตี’’ติ๚ เย ปน เต มนุสฺสา สทฺธา ปสนฺนา ปณฺฑิตา พฺยตฺตา พุทฺธิมโนฺต, เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม เทวทโตฺต ภควโต สงฺฆเภทาย ปรกฺกมิสฺสติ จกฺกเภทายา’’ติ! อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ๚ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต

อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม เทวทตฺโต สงฺฆเภทาย ปรกฺกมิสฺสติ จกฺกเภทายา’’ติ! อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร ตฺวํ, เทวทตฺต, สงฺฆเภทาย ปรกฺกมสิ จกฺกเภทายา’’ติ? ‘‘สจฺจํ ภควา’’ติฯ ‘‘อลํ, เทวทตฺตฯ มา เต รุจฺจิ สงฺฆเภโทฯ ครุโก โข, เทวทตฺต, สงฺฆเภโทฯ โย โข, เทวทตฺต, สมคฺคํ สงฺฆํ ภินฺทติ, กปฺปฏฺฐิกํ [กปฺปฏฺฐิติกํ (สฺยา.)]กิพฺพิสํ ปสวติ, กปฺปํ นิรยมฺหิ ปจฺจติฯ โย จ โข, เทวทตฺต, ภินฺนํ สงฺฆํ สมคฺคํ กโรติ, พฺรหฺมํ ปุญฺญํ ปสวติ, กปฺปํ สคฺคมฺหิ โมทติฯ อลํ, เทวทตฺตฯ มา เต รุจฺจิ สงฺฆเภโทฯ ครุโก โข, เทวทตฺต, สงฺฆเภโท’’ติฯ

[อุทา. ๔๘]อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ อทฺทสา โข เทวทตฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํฯ ทิสฺวาน เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘อชฺชตคฺเคทานาหํ , อาวุโส อานนฺท, อญฺญเตฺรว ภควตา, อญฺญเตฺรว ภิกฺขุสงฺฆา, อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฺฆกมฺมํ กริสฺสามี’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฺปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธาหํ, ภเนฺต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสึฯ อทฺทสา โข มํ, ภเนฺต, เทวทตฺโต ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํฯ ทิสฺวาน เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา มํ เอตทโวจ – ‘อชฺชตคฺเคทานาหํ, อาวุโส อานนฺท, อญฺญเตฺรว ภควตา, อญฺญเตฺรว ภิกฺขุสงฺฆา, อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฺฆกมฺมํ กริสฺสามี’ติฯ อชฺชตคฺเค, ภเนฺต, เทวทตฺโต สงฺฆํ ภินฺทิสฺสตี’’ติฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

> [อุทา. ๔๘]‘‘สุกรํ สาธุนา สาธุํ, สาธุํ ปาเปน ทุกฺกรํ;
> ปาปํ ปาเปน สุกรํ, ปาปมริเยหิ ทุกฺกร’’นฺติฯ

ทุติยภาณวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๓. ตติยภาณวาโร

สงฺฆเภทกถา

๓๔๔. อถโข เทวทตฺโต ตทหุโปสเถ อุฏฺฐายาสนา สลากํ คาเหสิ – ‘‘มยํ, อาวุโส, สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจ วตฺถูนิ ยาจิมฺหา – ‘ภควา, ภเนฺต, อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉสฺส…เป.… วีริยารมฺภสฺส วณฺณวาทีฯ อิมานิ, ภเนฺต, ปญฺจ วตฺถูนิ อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉตาย…เป.… วีริยารมฺภาย สํวตฺตนฺติฯ สาธุ, ภเนฺต, ภิกฺขู ยาวชีวํ อารญฺญิกา อสฺสุ; โย คามนฺตํ โอสเรยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺย…เป.… ยาวชีวํ มจฺฉมํสํ น ขาเทยฺยุํ; โย มจฺฉมํสํ ขาเทยฺย, วชฺชํ นํ ผุเสยฺยา’ติฯ อิมานิ ปญฺจ วตฺถูนิ สมโณ โคตโม นานุชานาติฯ เต มยํ อิเมหิ ปญฺจหิ วตฺถูหิ สมาทาย วตฺตามฯ ยสฺสายสฺมโต อิมานิ ปญฺจ วตฺถูนิ ขมนฺติ, โส สลากํ คณฺหาตู’’ติฯ

เตน โข ปน สมเยน เวสาลิกา วชฺชิปุตฺตกา ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ นวกา เจวโหนฺติ อปฺปกตญฺญุโน จฯ เต – ‘อยํ ธโมฺม , อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติ – สลากํ คณฺหิํสุฯ อถ โข เทวทโตฺต สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ อาทาย เยน คยาสีสํ เตน ปกฺกามิฯ อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เทวทโตฺต, ภเนฺต, สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ อาทาย เยน คยาสีสํ เตน ปกฺกโนฺต’’ติฯ ‘‘น หิ นาม ตุมฺหากํ, สาริปุตฺตา, เตสุ นวเกสุ ภิกฺขูสุ การุญฺญมฺปิ ภวิสฺสติ? คจฺฉถ ตุเมฺห, สาริปุตฺตา, ปุรา เต ภิกฺขู อนยพฺยสนํ อาปชฺชนฺตี’’ติฯ ‘‘เอวํ ภเนฺต’’ติ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฎฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน คยาสีสํ เตนุปสงฺกมิํสุฯ

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควโต อวิทูเร โรทมาโน ฐิโต โหติฯ อถ โข ภควา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – ‘‘กิสฺส ตฺวํ, ภิกฺขุ, โรทสี’’ติ? ‘‘เยปิ เต, ภเนฺต, ภควโต อคฺคสาวกา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เตปิ เทวทตฺตสฺส สนฺติเก คจฺฉนฺติ เทวทตฺตสฺส ธมฺมํ โรเจนฺตา’’ติฯ ‘‘อฎฺฐานเมตํ, ภิกฺขุ, อนวกาโส, ยํ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เทวทตฺตสฺส ธมฺมํ โรเจยฺยุํ, อปิ จ เต คตา ภิกฺขูนํ สญฺญตฺติยา’’ติ [ภิกฺขุสญฺญตฺติยาติ (สี. สฺยา.), ภิกฺขู สญฺญตฺติยา (ก.)]ฯ

๓๔๕. เตน โข ปน สมเยน เทวทโตฺต มหติยา ปริสาย ปริวุโตฺต ธมฺมํ เทเสโนฺต นิสิโนฺน โหติฯ อทฺทสา โข เทวทโตฺต สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเน ทูรโตว อาคจฺฉเนฺตฯ ทิสฺวาน ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ปสฺสถ, ภิกฺขเว, ยาว สฺวากฺขาโต มยา ธโมฺม, เยปิ เต สมณสฺส โคตมสฺส อคฺคสาวกา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เตปิ มม สนฺติเก อาคจฺฉนฺติฯ มม ธมฺมํ โรเจนฺตา’’ติฯ เอวํ วุเตฺต โกกาลิโก เทวทตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มา, อาวุโส เทวทตฺต, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเน วิสฺสสิ ฯ ปาปิจฺฉา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา , ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา’’ติฯ ‘‘อลํ, อาวุโสฯ สฺวาคตํ เตสํ ยโต เม ธมฺมํ โรเจนฺตี’’ติฯ

อถ โข เทวทโตฺต อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อุปฑฺฒาสเนน นิมเนฺตสิ – ‘‘เอหาวุโส สาริปุตฺต, อิธ นิสีทาหี’’ติฯ ‘‘อลํ อาวุโส’’ติ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อญฺญตรํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ อายสฺมาปิ โข มหาโมคฺคลฺลาโน อญฺญตรํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ อถ โข เทวทโตฺต พหุเทว รตฺติํ ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อเชฺฌสิ – ‘‘วิคตถินมิทฺโธโข, อาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุสโงฺฆฯ ปฏิภาตุ ตํ, อาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขูนํ ธมฺมี กถา, ปิฎฺฐิ เม อาคิลายติ, ตมหํ อายมิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เทวทตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสิฯ อถ โข เทวทโตฺต จตุคฺคุณํ สงฺฆาฎิํ ปญฺญาเปตฺวา ทกฺขิเณน ปเสฺสน เสยฺยํ กเปฺปสิฯ ตสฺส กิลมนฺตสฺส มุฎฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส มุหุตฺตเกเนว นิทฺทา โอกฺกมิฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต อาเทสนาปาฎิหาริยานุสาสนิยา ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย โอวทิ อนุสาสิฯ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อิทฺธิปาฎิหาริยานุสาสนิยา ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย โอวทิ อนุสาสิฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ อายสฺมตา สาริปุเตฺตน อาเทสนาปาฎิหาริยานุสาสนิยา อายสฺมตา จ มหาโมคฺคลฺลาเนน อิทฺธิปาฎิหาริยานุสาสนิยา โอวทิยมานานํ อนุสาสิยมานานํ วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ

อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘คจฺฉาม มยํ, อาวุโส, ภควโต สนฺติเกฯ โย ตสฺส ภควโต ธมฺมํ โรเจสิ โส อาคจฺฉตู’’ติฯ อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ตานิ ปญฺจภิกฺขุสตานิ อาทาย เยน เวฬุวนํ เตนุปสงฺกมึสุฯ อถ โข โกกาลิโก เทวทตฺตํ อุฏฺฐาเปสิ – ‘‘อุเฏฺฐหิ, อาวุโส เทวทตฺต, นีตา เต ภิกฺขู สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนหิฯ นนุ ตฺวํ, อาวุโส เทวทตฺต, มยา วุโตฺต – ‘มา, อาวุโส เทวทตฺต, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเน วิสฺสาสิฯ ปาปิจฺฉา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา, ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา’’’ติ? อถ โข เทวทตฺตสฺส ตเตฺถว อุณฺหํ โลหิตํ มุขโต อุคฺคญฺฉิฯ

อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ, ภเนฺต , เภทกานุวตฺตกา ภิกฺขู ปุน อุปสมฺปเชฺชยฺยุ’’นฺติฯ ‘‘อลํ, สาริปุตฺตฯ มา เต รุจฺจิ เภทกานุวตฺตกานํ ภิกฺขูนํ ปุน อุปสมฺปทาฯ เตน หิ ตฺวํ, สาริปุตฺต, เภทกานุวตฺตเก ภิกฺขู ถุลฺลจฺจยํ เทสาเปหิฯ กถํ ปน เต, สาริปุตฺต, เทวทโตฺต ปฏิปชฺชี’’ติ? ‘‘ยเถว, ภเนฺต, ภควา พหุเทว รตฺติํ ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา มํ อเชฺฌสติ – ‘วิคตถินมิโทฺธ โข , สาริปุตฺต, ภิกฺขุสโงฺฆ; ปฏิภาตุ ตํ, สาริปุตฺต, ภิกฺขูนํ ธมฺมี กถา, ปิฏฺฐิ เม อาคิลายติ, ตมหํ อายมิสฺสามี’ติ, เอวเมว โข, ภเนฺต, เทวทโตฺต ปฏิปชฺชี’’ติฯ

๓๔๖. อถโข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อรญฺญายตเน มหาสรสีฯ ตํ นาคา อุปนิสฺสาย วิหริํสุฯ เต ตํ สรสิํ โอคาเหตฺวา, โสณฺฑาย ภิสมุฬาลํ อพฺพุหิตฺวา, สุวิกฺขาลิตํ วิกฺขาเลตฺวา, อกทฺทมํ สงฺขาทิตฺวา, อโชฺฌหรนฺติฯ เตสํ ตํ วณฺณาย เจว โหติ, พลาย จฯ น จ ตโตนิทานํ มรณํ วา นิคจฺฉนฺติ, มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํฯ เตสํเยว โข ปน, ภิกฺขเว, มหานาคานํ อนุสิกฺขมานา ตรุณา ภิงฺกจฺฉาปาฯ เต ตํ สรสิํ โอคาเหตฺวา, โสณฺฑาย ภิสมุฬาลํ อพฺพุหิตฺวา, น สุวิกฺขาลิตํ วิกฺขาเลตฺวา, สกทฺทมํ สงฺขาทิตฺวา, อโชฺฌหรนฺติฯ เตสํ ตํ เนว วณฺณาย โหติ, น พลายฯ ตโตนิทานญฺจ มรณํ วา นิคจฺฉนฺติ, มรณมตฺตํ วา ทุกฺขํฯ เอวเมว โข, ภิกฺขเว, เทวทโตฺต มมานุกุรุพฺพํ [มมานุกุพฺพํ (สี. สฺยา.)] กปโณ มริสฺสตีติฯ

‘‘มหาวราหสฺส มหิํ วิกุรุพฺพโต [วิกุพฺพโต (สี. สฺยา.)], ภิสํ ฆสานสฺส [ฆสมานสฺส (ก.)]นทีสุ ชคฺคโต;
ภิโงฺกวปงฺกํ อภิภกฺขยิตฺวา, มมานุกุรุพฺพํ กปโณ มริสฺสตี’’ติฯ

๓๔๗. [อ. นิ. ๘.๑๖]‘‘อฎฺฐหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหติฯ กตเมหิ อฎฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โสตา จ โหติ, สาเวตา จ, อุคฺคเหตา จ, ธาเรตา จ, วิญฺญาตา จ, วิญฺญาเปตา จ, กุสโล จ สหิตาสหิตสฺส, โน จ กลหการโก – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐหเงฺคหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหติฯ

[อ. นิ. ๘.๑๖] ‘‘อฎฺฐหิ , ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต สาริปุโตฺต ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหติฯ กตเมหิ อฎฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, สาริปุโตฺต โสตา จ โหติ, สาเวตา จ, อุคฺคเหตา จ, ธาเรตา จ, วิญฺญาตา จ, วิญฺญาเปตา จ, กุสโล จ สหิตาสหิตสฺส, โน จ กลหการโก – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐหเงฺคหิ สมนฺนาคโต สาริปุโตฺต ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหตีติฯ

[อ. นิ. ๘.๑๖]‘‘โย เว น พฺยถติ [พฺยาธติ (สี. สฺยา.)]ปตฺวา, ปริสํ อุคฺควาทินิํ;

น จ หาเปติ วจนํ, น จ ฉาเทติ สาสนํฯ

‘‘อสนฺทิโทฺธ จ อกฺขาติ [อกฺขาตา (ก.)], ปุจฺฉิโต จ น กุปฺปติ;
ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ, ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหตี’’ติฯ

๓๔๘. [อ. นิ. ๘.๗] ‘‘อฎฺฐหิ, ภิกฺขเว, อสทฺธเมฺมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโกเนรยิโก กปฺปโฎฺฐ อเตกิโจฺฉฯ กตเมหิ อฎฺฐหิ ? ลาเภน, ภิกฺขเว, อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฎฺฐ อเตกิโจฺฉ; อลาเภน, ภิกฺขเว…เป…. ยเสน, ภิกฺขเว…เป…. อยเสน, ภิกฺขเว…เป…. สกฺกาเรน, ภิกฺขเว…เป…. อสกฺกาเรน, ภิกฺขเว…เป.… ปาปิจฺฉตาย, ภิกฺขเว…เป…. ปาปมิตฺตตาย ภิกฺขเว, อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฎฺฐ อเตกิโจฺฉ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐหิ อสทฺธเมฺมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฎฺฐ อเตกิโจฺฉฯ

๓๔๙. ‘‘สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป.… อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺยฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺถวสํ ปฎิจฺจ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย? ยํ หิสฺส, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ ลาภํ อนภิภุยฺย วิหรโต อุปฺปเชฺชยฺยุํ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺยวิหรโต เอวํสเต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ ยํ หิสฺส, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํปาปมิตฺตตํ อนภิภุยฺย วิหรโต อุปฺปเชฺชยฺยุํ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหรโต เอวํสเต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, อตฺถวสํ ปฎิจฺจ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺยฯ ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหริสฺสาม, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหริสฺสามาติ; เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพนฺติฯ

๓๕๐. ‘‘ตีหิ, ภิกฺขเว, อสทฺธเมฺมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฎฺฐ อเตกิโจฺฉฯ กตเมหิ ตีหิ? ปาปิจฺฉตา, ปาปมิตฺตตา, โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน อนฺตรา โวสานํ อาปาทิ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ อสทฺธเมฺมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฎฺฐ อเตกิโจฺฉติฯ

‘‘มา ชาตุ โกจิ โลกสฺมิํ, ปาปิโจฺฉ อุทปชฺชถ;
ตทมินาปิชานาถ, ปาปิจฺฉานํ ยถาคติฯ

‘‘ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต, ภาวิตโตฺตติ สมฺมโต;
ชลํว ยสสา อฎฺฐา, เทวทโตฺตติ เม สุตํฯ

‘‘โส ปมาทํ อนุจิโณฺณ, อาสชฺช นํ ตถาคตํ;
อวีจินิรยํ ปโตฺต, จตุทฺวารํ ภยานกํฯ

‘‘อทุฎฺฐสฺส หิ โย ทุเพฺภ, ปาปกมฺมํ อกุรุพฺพโต;
ตเมว ปาปํ ผุสติ, ทุฎฺฐจิตฺตํ อนาทรํฯ

‘‘สมุทฺทํ วิสกุเมฺภน, โย มเญฺญยฺย ปทูสิตุํ [ปทุสฺสิตุํ (ก.)];
น โส เตน ปทูเสยฺย, เภสฺมา หิ อุทธี มหาฯ

‘‘เอวเมวตถาคตํ, โย วาเทนุปหิํสติ;
สมคฺคตํ [สมฺมาคตํ (สี.), สมคตํ (สฺยา.)]สนฺตจิตฺตํ, วาโท ตมฺหิ น รูหติฯ

‘‘ตาทิสํ มิตฺตํ กุรุเพฺพถ [กุเพฺพถ (สี. สฺยา.)], ตญฺจ เสเวถ ปณฺฑิโต;
ยสฺส มคฺคานุโค ภิกฺขุ, ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณ’’ติฯ

อุปาลิปญฺหา

๓๕๑. อถ โข อายสฺมา อุปาลิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สงฺฆราชิ สงฺฆราชีติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, สงฺฆราชิ โหติ, โน จ สงฺฆเภโท? กิตฺตาวตา จ ปน สงฺฆราชิ เจว โหติ สงฺฆเภโท จา’’ติ?

‘‘เอกโต , อุปาลิ, เอโก โหติ, เอกโต เทฺว, จตุโตฺถ อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ เอวมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆราชิ โหติ, โน จ สงฺฆเภโทฯ เอกโต, อุปาลิ, เทฺว โหนฺติ, เอกโต เทฺว, ปญฺจโม อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ เอวมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆราชิ โหติ, โน จ สงฺฆเภโทฯ เอกโต, อุปาลิ, เทฺว โหนฺติ, เอกโต ตโย, ฉโฎฺฐ อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ เอวมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆราชิ โหติ, โน จ สงฺฆเภโท ฯ เอกโต, อุปาลิ, ตโย โหนฺติ, เอกโต ตโย, สตฺตโม อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ เอวมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆราชิ โหติ, โน จ สงฺฆเภโทฯ เอกโต, อุปาลิ, ตโย โหนฺติ, เอกโต จตฺตาโร, อฎฺฐโม อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ เอวมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆราชิ โหติ, โน จ สงฺฆเภโทฯ เอกโต, อุปาลิ, จตฺตาโร โหนฺติ, เอกโต จตฺตาโร, นวโม อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติ ฯ เอวํ โข, อุปาลิ, สงฺฆราชิ เจว โหติ สงฺฆเภโท จฯ นวนฺนํ วา, อุปาลิ, อติเรกนวนฺนํ วา สงฺฆราชิ เจว โหติ สงฺฆเภโท จฯ น โข, อุปาลิ, ภิกฺขุนี สงฺฆํ ภินฺทติ, อปิ จ เภทาย ปรกฺกมติ, น สิกฺขมานา สงฺฆํ ภินฺทติ…เป.… น สามเณโร สงฺฆํ ภินฺทติ, น สามเณรี สงฺฆํ ภินฺทติ, น อุปาสโก สงฺฆํ ภินฺทติ, น อุปาสิกา สงฺฆํ ภินฺทติ, อปิ จ เภทาย ปรกฺกมติฯ ภิกฺขุ โข, อุปาลิ, ปกตโตฺต, สมานสํวาสโก, สมานสีมายํ ฐิโต, สงฺฆํ ภินฺทตี’’ติฯ

๓๕๒. [อ. นิ. ๑๐.๓๗]‘‘สงฺฆเภโท สงฺฆเภโทติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, สโงฺฆ ภิโนฺน โหตี’’ติ?

‘‘อิธุปาลิ, ภิกฺขู อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยํ อวินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาปตฺตึ อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อาปตฺตึ อนาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ครุกา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ครุกํ อาปตฺตึ ลหุกา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, สาวเสสํ อาปตฺตึ อนวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อนวเสสํ อาปตฺตึ สาวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ทุฎฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ อทุฎฺฐุลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อทุฎฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ทุฎฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติฯ เต อิเมหิ อฎฺฐารสหิ วตฺถูหิ อปกสฺสนฺติ, อวปกสฺสนฺติ, อาเวนิํ [อาเวณิ (สี.), อาเวณิกํ (สฺยา.)] อุโปสถํ กโรนฺติ, อาเวนิํ ปวารณํ กโรนฺติ, อาเวนิํ สงฺฆกมฺมํ กโรนฺติฯ เอตฺตาวตา โข, อุปาลิ, สโงฺฆ ภิโนฺน โหตี’’ติฯ

๓๕๓. [อ. นิ. ๑๐.๓๗]‘‘สงฺฆสามคฺคี สงฺฆสามคฺคีติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, สโงฺฆ สมโคฺค โหตี’’ติ? ‘‘อิธุปาลิ, ภิกฺขู อธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ อวินโยติ ทีเปนฺติ, วินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาปตฺตึ อนาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อาปตฺตึ อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ลหุกา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ครุกํ อาปตฺตึ ครุกา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, สาวเสสํ อาปตฺตึ สาวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อนวเสสํ อาปตฺตึ อนวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ , ทุฎฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ทุฎฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อทุฎฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ อทุฎฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปนฺติฯ เต อิเมหิ อฎฺฐารสหิ วตฺถูหิ น อปกสฺสนฺติ, น อวปกสฺสนฺติ, น อาเวนิํ อุโปสถํ กโรนฺติ, น อาเวนิํ ปวารณํ กโรนฺติ, น อาเวนิํ สงฺฆกมฺมํ กโรนฺติฯ เอตฺตาวตา โข, อุปาลิ, สโงฺฆ สมโคฺค โหตี’’ติฯ

๓๕๔. ‘‘สมคฺคํ ปน, ภเนฺต, สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา กิํ โส ปสวตี’’ติ? ‘‘สมคฺคํ โข, อุปาลิ, สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา กปฺปฎฺฐิกํ กิพฺพิสํ ปสวติ, กปฺปํ นิรยมฺหิ ปจฺจตี’’ติฯ

[อิติวุ. ๑๘; อ. นิ. ๑๐.๓๙]‘‘อาปายิโกเนรยิโก, กปฺปโฎฺฐ สงฺฆเภทโก;
วคฺครโต อธมฺมโฎฺฐ, โยคเกฺขมา ปธํสติ;
สงฺฆํ สมคฺคํ ภินฺทิตฺวา, กปฺปํ นิรยมฺหิ ปจฺจตี’’ติฯ

‘‘ภินฺนํ ปน, ภเนฺต, สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวา กิํ โส ปสวตี’’ติ? ‘‘ภินฺนํ โข, อุปาลิ, สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวา พฺรหฺมํ ปุญฺญํ ปสวติ, กปฺปํ สคฺคมฺหิ โมทตี’’ติฯ

[อิตฺติวุ. ๑๘; อ. นิ. ๑๐.๔๐]‘‘สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี, สมคฺคานญฺจ อนุคฺคโห;
สมคฺครโต ธมฺมโฎฺฐ, โยคเกฺขมา น ธํสติ;

สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวาน, กปฺปํ สคฺคมฺหิ โมทตี’’ติฯ

๓๕๕. [ปริ. ๔๕๙] ‘‘สิยา นุ โข, ภนฺเต, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉ’’ติ? ‘‘สิยา, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉ’’ติฯ

[ปริ. ๔๕๙]‘‘สิยา [สิยา นุ โข (สฺยา. กํ.)] ปน, ภนฺเต, สงฺฆเภทโก น อาปายิโก, น เนรยิโก, น กปฺปฏฺโฐ, น อเตกิจฺโฉ’’ติ? ‘‘สิยา, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก น อาปายิโก, น เนรยิโก, น กปฺปฏฺโฐ, น อเตกิจฺโฉ’’ติฯ

‘‘กตโม ปน, ภนฺเต, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉ’’ติ? ‘‘อิธุปาลิ, ภิกฺขุ อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปติฯ ตสฺมึ อธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท อธมฺมทิฏฺฐิ, วินิธาย ทิฏฺฐึ, วินิธาย ขนฺตึ, วินิธาย รุจึ, วินิธาย ภาวํ, อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ อยมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปติฯ ตสฺมึ อธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท ธมฺมทิฏฺฐิ, วินิธาย ทิฏฺฐึ, วินิธาย ขนฺตึ, วินิธาย รุจึ, วินิธาย ภาวํ, อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ อยมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปติฯ ตสฺมึ อธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท เวมติโก, วินิธาย ทิฏฺฐึ, วินิธาย ขนฺตึ, วินิธาย รุจึ, วินิธาย ภาวํ, อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ อยมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปติฯ ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท อธมฺมทิฏฺฐิ…เป.… (ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ เภเท ธมฺมทิฏฺฐิ) [( ) สฺยามโปตฺถเก นตฺถิ, วิมติวิโนทนีฏีกาย สเมติ]ฯ ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ เภเท เวมติโกฯ ตสฺมึ เวมติโก เภเท อธมฺมทิฏฺฐิฯ ตสฺมึ เวมติโก เภเท ธมฺมทิฏฺฐิฯ ตสฺมึ เวมติโก เภเท เวมติโก วินิธาย ทิฏฺฐึ, วินิธาย ขนฺตึ, วินิธาย รุจึ, วินิธาย ภาวํ, อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – ‘อยํ ธโมฺม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา’ติฯ อยมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปติ…เป.… อวินยํ วินโยติ ทีเปติ… วินยํ อวินโยติ ทีเปติ… อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ… ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ… อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ… อาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ… อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ… ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ… อนาปตฺตึ อาปตฺตีติ ทีเปติ… อาปตฺตึ อนาปตฺตีติ ทีเปติ… ลหุกํ อาปตฺตึ ครุกา อาปตฺตีติ ทีเปติ… ครุกํ อาปตฺตึ ลหุกา อาปตฺตีติ ทีเปติ… สาวเสสํ อาปตฺตึ อนวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปติ… อนวเสสํ อาปตฺตึ สาวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปติ… ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ อทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปติ… อทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ

ทุฏฺฐุลา อาปตฺตีติ ทีเปติ… ตสฺมึ อธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท อธมฺมทิฏฺฐิ…เป.… ตสฺมึ อธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท ธมฺมทิฏฺฐิ … ตสฺมึ อธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท เวมติโก… ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท อธมฺมทิฏฺฐิ… (ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท ธมฺมทิฏฺฐิ) [( ) สฺยามโปตฺถเก นตฺถิ] … ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท เวมติโก… ตสฺมึ เวมติโก, เภเท อธมฺมทิฏฺฐิ… ตสฺมึ เวมติโก, เภเท ธมฺมทิฏฺฐิ… ตสฺมึ เวมติโก, เภเท เวมติโก, วินิธาย ทิฏฺฐึ, วินิธาย ขนฺตึ, วินิธาย รุจึ, วินิธาย ภาวํ, อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – 'อยํ ธมฺโม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา'ติฯ อยมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก อาปายิโก, เนรยิโก, กปฺปฏฺโฐ, อเตกิจฺโฉ''ติฯ

''กตโม ปน, ภนฺเต, สงฺฆเภทโก น อาปายิโก, น เนรยิโก, น กปฺปฏฺโฐ , น อเตกิจฺโฉ''ติ? ''อิธุปาลิ, ภิกฺขุ อธมฺมํ ธมฺโมติ ทีเปติฯ ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท ธมฺมทิฏฺฐิ , อวินิธาย ทิฏฺฐึ, อวินิธาย ขนฺตึ, อวินิธาย รุจึ, อวินิธาย ภาวํ, อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – 'อยํ ธมฺโม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา'ติฯ อยมฺปิ โข, อุปาลิ, สงฺฆเภทโก น อาปายิโก, น เนรยิโก, น กปฺปฏฺโฐ, น อเตกิจฺโฉฯ

''ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ธมฺมํ อธมฺโมติ ทีเปติ…เป.… ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ อทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปติฯ ตสฺมึ ธมฺมทิฏฺฐิ, เภเท ธมฺมทิฏฺฐิ, อวินิธาย ทิฏฺฐึ, อวินิธาย ขนฺตึ, อวินิธาย รุจึ, อวินิธาย ภาวํ, อนุสฺสาเวติ, สลากํ คาเหติ – 'อยํ ธมฺโม, อยํ วินโย, อิทํ สตฺถุสาสนํ, อิมํ คณฺหถ, อิมํ โรเจถา'ติฯ อยมฺปิ โข , อุปาลิ, สงฺฆเภทโก น อาปายิโก, น เนรยิโก, น กปฺปฏฺโฐ, น อเตกิจฺโฉ''ติฯ

ตติยภาณวาโร นิฏฺฐิโตฯ

สงฺฆเภทกกฺขนฺธโก สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อนุปิเย อภิญฺญาตา, สุขุมาโล น อิจฺฉติ;
กสา วปา อภิ นิเนฺน, นิทฺธา ลาเว จ อุพฺพเหฯ

ปุญฺชมทฺทปลาลญฺจ, ภุสโอผุณนีหเร;
อายติมฺปิ น ขียนฺติ, ปิตโร จ ปิตามหาฯ

ภทฺทิโย อนุรุโทฺธ จ, อานโนฺท ภคุ กิมิโล;
สกฺยมาโน จ โกสมฺพึ, ปริหายิ กกุเธน จฯ

ปกาเสสิ ปิตุโน จ, ปุริเส สิลํ นาฬาคิรึ;
ติกปญฺจครุโก โข, ภินฺทิ ถุลฺลจฺจเยน จ;
ตโย อฏฺฐ ปุน ตีณิ, ราชิ เภทา สิยา นุ โขติฯ

สงฺฆเภทกกฺขนฺธกํ นิฏฺฐิตํฯ